

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ NOVINY

Ročník 29
29/2014
26. júl 2014

L. Štúr

ZALOŽIL EUDOVÍT ŠTÚR 1. AUGUSTA 1845

VYDÁVA MATICA SLOVENSKÁ

Cena 0,50 €

NESLUŠNÁ MENŠINA
PROTI SLUŠNEJ VÄČŠINE
Strana 4.

FUTBALOVÝ TRÓN
PATRÍ NEMECKU
Strana 5.

PRAVDA O UKRUTNOSTIACH
PÄTDESIATYCH ROKOV
Strana 6.

ŠTVRŤSTOROČIE TERCHOVSKÝCH
CYRILOMETODSKÝCH DNÍ
Strana 8.

NÁRODOVEC JURAJ KOŠÚT –
HORLIVÝ OBRANCA SLOVÁKOV
Strana 10.

SLOVO O SLOVENSKU

Sú rôzne pohľady na veľkosť či vyspelosť štátu a jeho obyvateľov. Keď po dlhých storočiach viaceré národy v rámci svojho územia si v Európe pred vyše dvoma desaťročiami dokázali vyvzdorovať bez použitia zbraní, no, žiaľ, niektoré národy aj vybojovať za cenu krvi vo vojnách, samostatnosť, mali by si ju i primerane vážiť. Vždy som hovoril a písal v čase, keď vznikali nové štáty, že neexistujú malé národy. Existujú len mali ľudia...

Hrdí ľudia vedia, že vlast' je domov. Domovina. Nemusi mať veľkú rozlohu. Pri svojich cestách v zahraničí stretávam veľa ľudí zo Slovenska. Sú rôzneho veku, pohlavia, sociálneho postavenia či vyznania. Zhovárať sa dokážu medzi sebou o všetom a kdekoľvek. Paradoxne, zväčša som objektom kádovania napokon ja. Keď krajan v zahraničí zistia, že som Slováčok zo Slovenska, prvá otázka spravidla znie – a odkiaľ?! Veľmi rád odpovedám, že som z celého Slovenska, lebo som rodom doslovne od Tatier k Dunaju. Niekoľko mesiacov v roku strávim aj vo svojom bydlisku v Bratislave, ale rovnako dobre sa cítim v Tatrách, Piešťanoch, Banskej Štiavnici, Košiciach, Martine, kdekoľvek vo svojej vlasti. Slovensko má pre mňa presne ten rozmer, aby sa mi celé zmestilo do srdca i do duše.

Dobre sa však môžem cítiť aj hocikde za hranicami Slovenska, ak stretnem dobrých ľudí. Ich druhá otázka býva tiež dosť bežná – čo je moja profesia. Priamo odpoviem, že som novinár, poviem svoje meno a názov periodika. Nemusím utekať pred nahnevanými obeťami bulváru. Naopak, ľudia sa ma pýtajú, ako sa môžu k našim novinám dostať. Vždy nosím niekoľko výtlačkov rôznych vydaní so sebou. Keď si ich čitatelia pozrú, pochopia, že pracujem v týždenníku, ktorý chce zobrazať slovenskú realitu bez prikrášľovania, ale aj bez jedovatých hlúpostí, na ktoré je škoda papiera. Mám z toho radosť aj hrdosť!

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Veľké obchodné reťazce hľadajú spôsoby, ako ďalej klamať kupujúcich Kontroly sú časté a rovnako aj nedostatky

Ivan BROŽÍK – Karikatúra : Andrej MIŠANEK

„Kontroly sú masívne a časté a rovnako časté sú aj nedostatky. A bohužiaľ to percento nedostatkov má stúpajúcu tendenciu,“ bez okolok tvrdí minister pôdohospodárstva Ľubomír Jahnátek. Obchodné reťazce teda kontroly vážne neberú. Naopak, ich lobisti čoraz viac ovplyvňujú zákonodarcov, aby zmäkčili sankcie za nekvalitu.

Obyvatelia Slovenska za to, že vo veľkých obchodoch nakupujú ako druhotriedni občania tovar tretej triedy, vinia Brusel. Na otázku, či majú na to dôvod, sme odpoveď zo zastúpenia EÚ v Bratislave nedostali. A tak môžeme vychádzať iba z mediálneho vyjadrenia hovorca zastúpenia Európskej komisie na Slovensku Andreja Kráľika, ktoré je staršieho dáta: „Výrobcovia sa môžu prispôbovať stravovacím, chuťovým návykom, ale aj objemu peňaženiek spotrebiteľov jednotlivých krajín EÚ a tomuto môžu prispôbovať aj zloženie a obsah potravín.“ Inak povedané, pre chudobných v Európe môže byť určený aj odpad.

HROZIVÉ ČÍSLA

„Výsledky kontrol jednoznačne poukazujú na to, že asi sprísňime podmienky predaja,“ konštatoval Ľubomír Jahnátek. A má na to dôvod. Za tri mesiace bolo vykonaných takmer pätnásťtisíc kontrol. Takmer dvetisíc kontrol poukázalo na jeden alebo viac nedostatkov. Ak nakupujete po pracovnom čase, potom máte istotu jedna k jednej, že nakúpite nekvalitný tovar. Dokonca v percentuálnom vyjadrení ide o päťdesiatdva percentnú šancu. Kontroly potravínarov z ich „kobry“ boli ešte smutnejšie. Pri štyridsiatich piatich kontrolách museli inšpektori spísať štyridsaťpäť záznamov o poru-

šení pravidiel predaja. Minister Jahnátek sa pýta potravinovej a veterinárnej správy, ako je možné, že ministerská kobra má sto-percentnú účinnosť a regionálne potravinové veterinárne správy

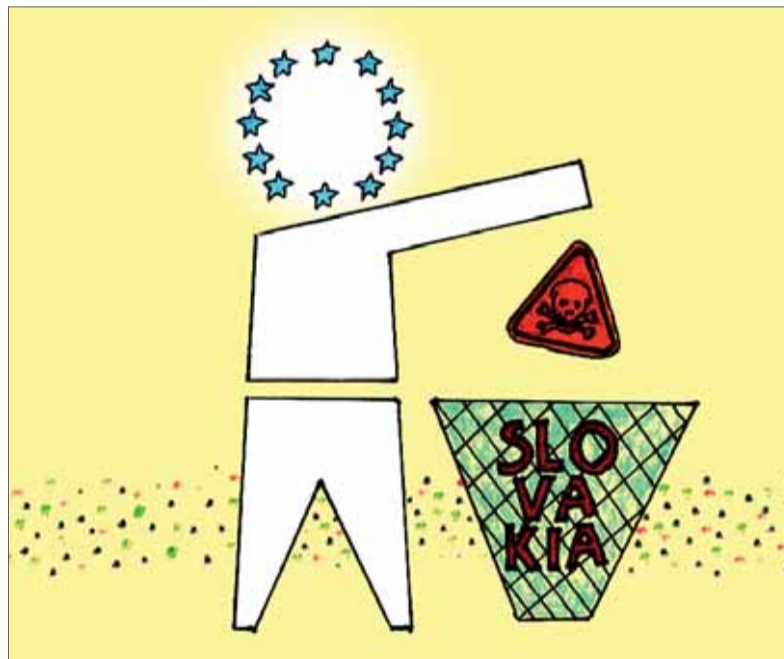
Hitparáda nekvality – takto nazýva ministerstvo pôdohospodárstva štatistiku tých obchodov, ktoré nekvalitou klamú zákazníkov najviac. „Nárast nekvality zaznamenala najväčšia obchodná sieť

staviteľ rezortu pôdohospodárstva siete SINTRA a METRO.

VETERINÁRI VARUJÚ

Za najrizikovejšiu „potravinu“ z hľadiska kvality a bezpečnosti považujú odborníci Štátnej potravinovej a veterinárnej správy – víno. Až tridsaťšesť percent laboratórnych analýz vykázalo pri rozboroch predajného vína nedostatky. Nie je to však vizitka slovenských vín, ktoré zbierajú významné ocenenia aj v zahraničí. Ide totiž o dovozové produkty lacných zámořských producentov.

Druhou najnekvalitnejšou komoditou sú olejniny. Treba si dať pozor aj na vajcia a výrobky z vajec. Bez zaujímavosti nie je ani skutočnosť, že obyčajná pitná balená voda je až z jednej pätiny, teda takmer v dvadsiatich percentách v predajniach, nevyhovujúca. Naopak, potravinári upokojujú, že salašnické výrobky, ktoré sú v súčasnosti na trhu, sú v plnej miere kvalitné a bez nedostatkov. A už len na doplnenie – z takmer päťtisíc ton skontrolovanej zeleniny a ovocia v predajniach nevyhovelo až sedemdesiatjedtisíc ton. Ak ide o kvalitu, potom každé tretie ovocie alebo kus zeleniny, ktorý si prinesieme z obchodov domov, by sme nemali konzumovať. A mimoriadnu pozornosť musia venovať rodičia najmä tomu, čo v dobrom úmysle ponúkajú malým deťom.

oveľa nižšiu. Malá rada pre kupujúcich – čím väčšia predajňa, teda hyper či supermarket, tým vyššia šanca, že nakúpi nekvalitný tovar. V tradičných malých obchodoch je kontrolami zistené percento nekvality oveľa nižšie. Konkrétne „iba“ tridsaťdva percent.

predajní TESCO a spoločnosť NITRAZDROJ,“ verejne vinníkov menoval minister pôdohospodárstva za prítomnosti zástupcov mnohých redakcií. Ľubomír Jahnátek je – citujeme – „znepokojený“ aj úrovňou nekvality v predajniach COOP-Jednota. Medzi príklady razantného zlepšenia kvality zaradil pred-

3 OTÁZKY PRE:

profesora Jozefa BÍREŠA, ústredného riaditeľa ŠPVS SR

Trh neraz ponúka aj nevhodné potraviny

• Nekvalita potravín na našom trhu je alarmujúca. Minister pôdohospodárstva vyhlásil predajcom vojnu, čo Štátna potravinová a veterinárna správa SR (ŠPVS SR)?

Tejto oblasti sa čoraz intenzívnejšie venujeme a dôkazom môže byť aj to, že narastá objem sankcií. Samotní spotrebiteľia nás upozorňujú – napríklad aj fotografiami, ktoré nám posielajú, na tovar, ktorý nespĺňa kritériá kvality. Trvalým problémom sú takzvané čerstvé zemiaky. V reštauráciách často končia zemiaky naklíčené, lebo tam to zákazník nevidí.

• Zaujímajú nás tovary, ktoré sú určené pre malé deti. To je

najrizikovejšia skupina konzumentov.

Pri istom našom tuzemskom jogurte určenom pre najmenších si predajca dal toľko námahy, že preznačil dátum spotreby. Je to veľmi citlivý problém. Pozor si treba dávať aj pri šunkách určených pre deti. O šunkách pre najmenších by som mohol dlho pokračovať. Z pohľadu výrobcov a predajcov je takéto niečo vysoko neseriózne. Veď ide výlučne o potraviny pre deti. Ale aj konzumentov húb treba varovať, aj keď obal propaguje povedzme huby zo Slovenska, dovážame ich z Číny.

• Verejnosť má varovať internetový portál ministerstva

pôdohospodárstva, na ktorom sa obsahovo podieľa aj potravinová a veterinárna správa.

Je to portál, ktorý má aj na naše očakávania mimoriadnu návštevnosť. Momentálne je na tejto stránke vo forme výsledkov zverejnených až dvadsaťtisíc kontrol. Z toho je viac ako päťtisíc kontrol vyhodnotených ako kontroly s nedostatkami. Na tejto internetovej stránke si zákazník môže overiť kvalitu a poctivosť až päťtisíc výrobcov a predajcov, a to až na úroveň regiónov.

Zhovárať sa Ivan BROŽÍK
Foto: archív SNN

ISSN 0862-8823
29
9 770862 882007

V SNN 30/2014
SI PREČITATE

■ Jozef Buday – sedemdesiatpäť rokov od smrti zabudnutého slovenského veľikána
■ Najzápadnejšie miesto v Európe, kde dlho žili a vládli starí Slovania – ostrov Rügen
■ Zo zlatých zápisov slovenskej histórie – 170. výročie TATRÍNA, predchodcu Matice

Stratégia ľudských práv dostala červenú, ale stále postupuje Inštitút rodovej rovnosti obmedzuje práva ľudí

Eva ZELENAYOVÁ – Foto: archív SNN

Minister Miroslav LAJČÁK

Správa ECTR hovorí o vytvorení zvláštnych administratívnych jednotiek, ktoré by pôsobili na ministerstve spravodlivosti. Trestným sankciám sa podľa správy nevyhnú nijaké nenávisťné zločiny. Zraniteľné a znevýhodňova-

Európska rada pre toleranciu a zmierenie (ECTR) je orgán, ktorý sa sformoval pod vedením bývalého člena ÚV komunistickej strany a neskoršieho prezidenta Poľskej republiky Alexandra Kwaśniewskiego a prezidenta Európskeho židovského kongresu Moshe Kantora. Svoju správu – Rámec národných predpisov pre propagáciu tolerancie – predniesla rada vlni na jeseň na zasadnutí Výboru občianskych slobôd Európskeho parlamentu. Predstavila ju v rámci práce EÚ na Smernici pre rovnoprávne zaobchádzanie (ETD).

né skupiny majú byť privilegované a majú mať právo na zvláštnu ochranu. Podľa správy musia vlády zariadiť, aby študenti prijali za svoje diverzitu a propagáciu atmosféry tolerancie, a tiež majú dohliadať na to, aby noviny, magazíny, články, filmy a televízne programy propagovali toleranciu. Správa hovorí i o vzniku Národného výboru pre sledovanie tolerancie.

■ POD RÚŠKOM DIPLOMACIE

Na Slovensku pod tlakom európskych inštitúcií vznikli rozličné poradné ľudsko-právne organizácie. Od inštitútov zriadených priamo na ministerstvách až po mimovládne organizácie. Novú stratégiu

ľudských práv zastrešuje rezort diplomacie, ktorý v júni tohto roku mal predstaviť konečnú verziu dokumentu. Mal určiť, ako by mala vláda podporovať a chrániť ľudské práva. Aj keď minister Miroslav Lajčák považoval tento termín na predloženie dokumentu do vlády za posledný, pod tlakom verejnosti ho odsunuli. M. Lajčák síce povedal, že prijatie Celoštátnej stratégie ochrany a podpory ľudských práv na Slovensku nás k ničomu nezaväzuje, predsa len aktivity inštitútov, zriadených podľa odporúčaní Správy ECTR, majú konkrétny výstup s dosahom na celú slovenskú spoločnosť.

Inštitút ľudských práv bol zriadený ako občianske združenie

v roku 2011 a na jeho čele je Peter Weisenbacher, známy organizáciou dŕhových pochodov v Bratislave. Pre rezort školstva mal inštitút pripraviť odbornú publikáciu o právach LGBTI skupín určenú pre učiteľov. Dostal ju však rezortu nepoukôl. V minulom školskom roku sa diskutabilným spôsobom dostal do škôl Hupsov šlabikár Lipka. Vtedajší minister Dušan Čaplovič sa veľmi kriticky vyjadril k niektorým textom v šlabikári, ktorý podľa hovorca ministra Michala Kaliňáka dodržiava spoločenskú korektnosť.

■ PLAZIVÁ TOLERANCIA?

Stratégiu teda neschválili, ale ideológia rodovej rovnosti dostáva

od štátu veľkú podporu. Morálnu i finančnú. V Inštitúte rodovej rovnosti vznikla Metodická štúdia, ktorá napríklad odporúča novelizovať Ústavu SR. A to v čl. 123, ods. 2 navrhuje „zaviazať štát a verejnú správu k aktívnemu presadzovaniu rodovej rovnosti a odstraňovaniu diskriminácie“. Súčasne odporúča prijať viaceré zákony. Trebárs zákon, ktorý by mal ustanoviť „povinnú a kontinuálnu výchovu k rodovej rovnosti vo všetkých verejných školách“, alebo zákon, ktorý by mal upravovať „povinnosť verejno-právnych médií dbať na odstraňovanie rodovo stereotypných obrazov a presadzovať princípy rodovej rovnosti v mediálnej tvorbe a vysielaní“.

Takže smernicu ETD Slovensko realizuje aj bez schválenej stratégie. Podľa skupiny pre občianske práva v Bruseli smernica „zamýšľa uvaliť vládnu kontrolu nad sociálnym a ekonomickým správaním sa občanov v tom najširšom zmysle slova“. Národný projekt Inštitút rodovej rovnosti ráta s rozpočtom takmer štyri milióny eur. Ak teda má niekto u nás zabezpečené existenčné istoty, tak celkom určite sú to propagátori rodovej rovnosti.

Generál Štefan Jurech sa pričínil o víťazstvo pravdy a slobody ducha Obdiv a úcta odvážnemu životu

Zhovárал sa Dušan D. KERNÝ

V nacistickom koncentračnom tábore Flossenbürg zahynulo počas druhej svetovej vojny vyše tridsaťtisíc väzňov. Medzi obeť patrili aj nemecký evanjelický farár Dietrich Bonhoeffer, ktorý bol zapojený do priprav atentátu na Adolfa Hitlera. Vo svojich listoch z väzenia napísal: „Osobná odvaha však môže vyrásť len zo slobodnej zodpovednosti slobodného muža.“ Prívlastok zodpovedného a odvážneho syna slovenského národa patrí aj generálovi Štefanovi Jurechovi.

„Generála Štefana Jurecha tiež popravili v koncentračnom tábore Flossenbürg rovnako ako Dietricha Bonhoeffera. Generál Jurech citil zodpovednosť za smerovanie našej vlasti. Uvedomoval si hrôzu a tragické následky fašistickej ideológie, ktorá prinášala teror, utrpenie a smrť. On a ďalší hrdinovia národa sa zapojili do priprav ozbrojeného odporu na území Slovenska. V auguste 1944 našli Slováci v sebe dostatok odvahy, vôle a občianskej statočnosti, aby povstali proti fašistickej zločine.“

Generál Jurech a posolstvo jeho života znamenajú pre nás mnoho. Preto sa aj dnes s úctou a obdivom vraciame k odkazu odvážneho života. Otázka je, ako je

to dnes s našou odvahou a ako sme na tom s našou zodpovednosťou za národ. Trápi nás trend nárastu egoizmu v spoločnosti, konzumného spôsobu života, neváženia si tradičných národných a kresťanských hodnôt. Vlastenectvo, svornosť, nezištné priateľstvo sú pre mnohých neznámymi pojmami. Je tu však výzva, aby sme práve my žili tieto hodnoty a k tomu viedli a vychovávali aj prichádzajúce generácie, aby vlastenectvom, úctou k národným a kresťanským tradíciám, hrdosťou na slovenské dejiny sa stávali prirodzenou súčasťou nášho života.“

Príhovor na odhalení busty
Por. Mgr. Ján MAGYAR,
kaplán Ozbrojených síl SR

Marcel JURECH,
syn popraveného generála:

• V Bošáci odhalili bustu na počesť generála Štefana Jurecha. Ako ste to vnímali?

Som veľmi vďačný obci Bošáca, Klubu generálov Slovenska, Ministerstvu obrany SR, ako aj Zväzu protifašistických bojovníkov, vojenským predstaviteľom Ruskej federácie, USA, Nemecka, Poľska, ktorí položili vence a vzdali česť môjmu otcovi, ale najmä vyše 250 obyvateľom, ktorí prišli na dôstojné podujatie na počesť svojho rodáka.

• Generál Jurech je jedným zo štyroch popravených slovenských generálov slo-

Syn slávneho generála.

venskej armády...

Každý z nich mal iný osud, ale traja – Viest, Golian a Jurech, rovnakú smrť v nemeckom Flossenbürgu v marci 1945, ja mám o tom unikátne svedectvo od francúzskeho plukovníka, ktorý tábor prežil. Preto si mimoriadne cením, že aj slávnosť a každoročná pripomienka aj pri tejto buste budú novou tradi-

ciou svedčiacou o vzťahu k našim dejinám a tiež súčasťou tradícií našich slovenských ozbrojených síl, slávnosť pozdravil osobitný predstaviteľ MO SR, čestná vojenská stráž a vojenská hudba.

• Naposledy ste videli otca ako deväťročný pri odchode vojsk na front z trenčianskej stanice...

Na tú scénu nezabudnem do smrti a spomienka na ňu ma stále vedie k tomu, aby som sa čo najväčšie usiloval o udržanie pamiatky otca, ktorý bol generálom troch armád. Keďže Benešovo Česko-Slovensko nevyšlalo na proces s vrahmi z Flossenbürgu ani len pozorovateľov, mám len sprostredkované svedectvo o smrti. Prostredníctvom šéfa Národnej banky SR Imricha Karvaša, dobrého priateľa rodiny, sa dostalo k mojej matke. Podľa toho bol popravený 3. marca 1945. Jeho narodeniny 9. júna, narodil sa v roku 1898, som si tak tohto roku pripomenul v dôstojnej slávnosti, som hrdý a vďačný všetkým, ktorí aj takto udržiavajú pamiatku, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou našich dejín.

VŠIMLI SME SI

Pred mnohými, mnohými rokmi v socialistickej dávnoveku, keď ešte existovala popularizácia vedy v celých knižných edíciách, v časopisoch i v novinách, istý môj priateľ navrhol do edičného plánu vedecko-populárnych knižných titulov knižku o meteorológii. Vysmiali ho. Všetci boli proti. Vraj o meteorológii možno vydať knihu iba ak anekdot! Varovali: Ktože kúpi knihu o nevyšpáťateľnej vede? Vraj ľudia nedôverujú meteorológii ani meteorológom.

Sme nezávislí od počasia?

Boli však aj iné vydavateľstvá. A iné edičné komisie. Niekoľko kníh o meteorológii predsa len vyšlo. A napodiv – celkom slušne sa predávali. Napriek povestnej nedôvere k meteorológii. Napriek údajnej smiešnosti „rosničkárov“. Trebárs tá kniha Jána Čomaja S počasím si tyká o legende medzi meteoroprognotikmi Jozefovi Ilkovi... Ľudí predsa len zaujíma, ako sa rodí počasie. Ako sa rodí pekný deň na kúpanie, na rybačku, na prácu v záhrade, na veľký lov na dubáky... Ako sa rodí pekný deň, ktorý bol povedzme v takom nevydarenom lete 2011 taký vzácny. Za mrzkým počasím ani nebolo treba cestovať do Londýna...

O počasie sa zaujímajú najmä tí, ktorých ubúda. Vymierajúce, šťastné plemeno, ktoré kamsi mieri – za odдыхom, za rozptýlením, za poznáním. Na rozdiel od tých ostatných, pribúdajúcich, ľahostajných k počasiu, no závislých od internetu, večne naháňajúcich termíny, robiacich dnes to, čo mali urobiť už predvčerom, alebo tých najmladších, spúšťajúcich privalový dážď banálnych slov do svojich mobilov, ktoré by im mali plastickí chirurgia transplantovať rovno k uchu. Pravákom k pravému, ľavákovi k ľavému. Veru tak, pribúdajú masy digitálnej rasy – takých našincov, ktorí ani nevnímajú, či vonku „padá slnko alebo sviatí dážď“.

Milan KENDA

Poslanci SMERU vyzvali Pála Csákyho, aby priznal občianstvo

Horlí za autonómiu a agendu Fideszu

Slovenské národné noviny upozorňovali, apelovali, vyzývali. Opakovane, zrozumiteľne. Napriek tomu i napriek zákonnej povinnosti konať však štát nekonal. Nekonal, aj keď mu to zákon prikazuje v situácii, keď sa verejne poukáže na podozrenie z páchania trestného činu.

Konečne aj dvojica poslancov Smeru Ján Podmanický a Juraj Blanár vyzýva europoslancu za SMK Pála Csákyho, aby sa verejne priznal, či je občanom Maďarskej republiky a kedy požiadal o maďarské občianstvo. Ten sa netají tým, že v europarlamente sa riadi pokynmi maďarského Fideszu. Jeho verejne proklamovaná snaha o autonómiu maďarskej menšiny na Slovensku a zastupovanie maďarskej vládnej strany Fidesz v Európskom parlamente už prekračujú únosnú mieru tolerancie a hraničia s vlastizradnou činnosťou,“ vyhlásil Ján Podmanický. Csákymu poslanci pripomínajú, že ako poslanec Európskeho parlamentu bol

zvolený za Slovenskú republiku a mal by sa zdržať všetkých krokov, ktoré môžu vzbudzovať podozrenie, že sú namierené proti Slovenskej republike. „Vyzývame ho,

aby prestal s týmito aktivitami alebo sa vzdal mandátu poslancu za Slovenskú republiku a v budúcich voľbách kandidoval priamo kandidátke maďarského Fideszu alebo Jobbiku,“ povedal Juraj Blanár.

Treba však pripomenúť, že ak Pál Csáky je občanom Maďarska a

ak jeho stranický kolega Berényi je tiež občan Maďarska, potom SMK pod ich vedením pôsobí na Slovensku ilegálne. A keďže to je takmer istota, potom aj účasť SMK v nadchádzajúcich parlamentných voľbách v roku 2016 bude ilegálna, respektíve jej vedenie sa kandidátúrou do parlamentu dopustí s najväčšou pravdepodobnosťou trestného činu marenia prípravy a priebehu volieb. Upozorňujeme na to takmer dva roky a do spomínaných volieb zostávajú už len dva roky. Naozaj treba prosiť štátne inštitúcie, aby na Slovensku opätovne naviedli právny stav minimálne v otázke fungovania politických strán? Alebo si iba s povzdychom zopakujeme otázku, ktorú už sme v tejto súvislosti dávnejšie publikovali: Čo bráni čestným občanom Slovenska, aby začali ignorovať slovenské zákony? Ak je to „iba“ česť, potom by sa malo minimálne verejne poukazať na tých, ktorým je tento pojem neznámy.

Ján ČERNÝ

Smer a jeho koalíčný potenciál

Roman MICHELKO

Tri po sebe idúce voľby – regionálne, prezidentské a do Európskeho parlamentu – ukázali, že politická strana Smer-SD prekonala svoj vrchol a dostáva sa do svojej zostupnej fázy. V Smere začína prevládať tendencia, že napriek neuspokojivým výsledkom voľieb je v podstate všetko v poriadku. V zásade sa všetko robí dobre a nejaký pokles preferencií je nevyhnutný a prirodzený jav spreverádzajúci politický cyklus strany, ktorá je pri moci. Ak by tento postoj prevládol, bola by to skutočne cesta do pekla. Aj pod Maďaričovým tlakom sa začala v strane diskusia, ktorá, bohužiaľ, skončila na pol ceste. Prijalo sa zopár opatrení: napríklad vyvodila sa zodpovednosť voči Vladimírovi Maňkovi, ktorý nezvládol regionálne voľ-

by v Banskej Bystrici, zmeny nastali aj na nižších úrovniach straníckej štruktúry, a samozrejme aj v exekutive. Odchod dvoch ministrov Čaploviča a Malatinského je však vnímaný skôr ako marketingový ťah, keďže prevládol názor, že nemajú dostatočnú schopnosť predať svoju politickú agendu. V prípade výmeny na rezorte školstva dokonca možno predpokladať, že minister Pellegrini, známy svojou digitálnou agendou, môže oživiť reformný potenciál svojho rezortu a úspešne ho politicky predať. Bohužiaľ, snaha zatriktívniť vedenie strany povýšením úspešných regionálnych či komunálnych politikov Blanára a Rašihu na podpredsedov strany sa nateraz nepodarila. Zároveň sa však ukázalo, že hlavný stratég strany – jej podpredseda

Marek Maďarič, má schopnosť zovíriť stojaté vody a minimálne pre predsedu Fica je nenahraditeľný. Len na jeho naliehanie totiž znova prijal kandidatúru na post podpredsedu.

KOMENTÁR

Vráťme sa však k pôvodnej téme. Predstavitelia Smeru si uvedomujú, že otázka dnes nestojí tak, či zopakujú výsledok z roku 2012, ale skôr na akej úrovni stabilizujú svoje preferencie a s kým sa dokážu politicky dohodnúť na pokračovaní vo vláde. Aj preto, okrem populárnych a výrazne ľavicových opatrení typu – vlaky pre študentov a dôchodcov zadarmo či zavedenie inštitútu najnižšieho dôchodku, vyšli programovo v ústrety aj pravici.

Zníženie odvodov pre nízko príjmové vrstvy je jedno z viacerých opatrení, voči ktorému nemôže nič namietat ani pravica.

Ukazuje sa, že najprirodzenejším partnerom pre koalíčnú spoluprácu so Smerom je v súčasnosti KDH. Sociálna štruktúra voličov oboch strán je najpodobnejšia, po dvoch kolách odchodov sa strana zbavila najortodoxnejších ficofóbov. V prvej vlne to boli Palko, Minárik, Mikloško a Bauer. Druhá vlna mala dve etapy: v prvej odišiel Lipšic so Žitňanskou, v druhej zase Procházka.

Smer už s KDH absolvoval ad hoc koalíciu pri presadení ústavnej dvojzmeny týkajúcej sa ochrany rodiny a reformy súdnictva, v dvoch krajoch obe strany úspešne kooperujú na regionálnej úrovni, takže o prípadnej spolupráci oboch subjektov dnes takmer nikto nepochybuje. Otázka stojí, či len dvojkoalícia bude stačiť. Ak nie, až to by bola veľká prehra pre Smer. Prípadná najpravdepodobnejšia trojkoalícia – Smer, KDH, Most – Híd, by bola pre Smer najmä na severe Slovenska zničujúca. Samozrejme,

do voľieb je dlhší čas a karty môžu byť ešte zaujímavou rozdane.

Takmer isté je len, že nástupom Siete de facto skončila Lipšicova NOVA. Osud SDKÚ a SaS je veľmi neistý, v parlamente rovnako môžu byť, ale aj nemusia, OĽaNO bude oslabené, ale do parlamentu sa asi dostane.

Otvorená otázka je, či sa konsoliduje Slovenská národná strana. Na túto cestu sa už vydala. Ak uspeje a prekročí brány Národnej rady Slovenskej republiky, zásadne by skomplikovala možnosť zostavenia pravicovej koalície. Nie preto, že by ju Smer pokladal za najbližšieho spojenca. Pre Smer je možno SNS strana poslednej voľby. Ale ak by kádeháci videli, že sa Smer bez nich zaobíde, ich ochota k ústupkom by bola podstatne väčšia. A aj keď by v eurosocialistických salónoch neradi videli koalíciu Smer – SNS, Fico úspešne ustál koalíciu so Slotom, takže s novým predsedom národnariov Andrejom Dankom by to bola úplná selanka. Na koalíčné špekulácie je ešte priskoro, ale trendy sú už dnes celkom jasné.

Kultúra komunikácie a jej deti

Maroš M. BANČEJ

So slovíčkom kultúra sa dá neuveriteľne čarovať. Máme politickú, ba dokonca aj parlamentnú kultúru. V časopisoch určených ženám sa dozvieme o kultúre odievania a stolovania. Samozrejme, príčinlivý používateľ internetu sa dopracuje aj k náboženskej a po chvíľke hľadania aj k sexuálnej kultúre. Čo sa však týka kultúry komunikácie, tak tam jednoducho tápeme. Je to asi preto, že keď sme donedávna chceli s niekým komunikovať, tak sme sa za ním vybrali. Prípadne sme si ho vystriehli v úrade, v krčme alebo na ulici pred domom a fajnovejší použili telefón, to znamená pevnú linku. Dnes žijeme v informačnej spoločnosti a nie je problém komunikovať v reálnom čase s človekom na Myse dobrej nádeje. Nemusíte stepovať pred telefón-

nu búdkou (v podstate už neexistujúcou), aby ste dotyčným či dotyčnej na druhom konci mesta zatelefonovali kam a o koľkej má prísť. Lenže zdanlivo bezproblémová možnosť komunikácie prináša so sebou úska-

POZNÁMKA

lia, o akých naši predkovia v časoch listov, pohľadníc, korešpondenčných lístkov, telegramov (už neexistujúcich) a pevných liniek ani nechýrali. A tu sa vynára problém kultúry komunikácie. Zámerne som tento termín nedal do úvodzoviek, aj keby tam vzhľadom na súčasnú situáciu patrilo. Na Slovensku sa rozplemenili vysoké školy, kde hlavným ťahákom sú „katedry masmediálnej komunikácie“. Rôzni kritici občas aj oprávnene poukazujú na

to, že tieto katedry slúžia na dodávanie vysokoškolských titulov rôznym misskám, celebritám všelijakých pohlaví a deťom zbohatlíkov. Aj keď tento názor úplne nezdieľam, pravda je, že takzvaná masmediálna komunikácia je vlastne rýchlokurz väčšinou komerčnej až bulvárnej „novinárčiny“ a veľa povolaných ešte neznámená, že kvantita prerastie na kvalitu, ako kedysi tvrdili odborníci na dialektický materializmus. Jednoducho, dnes má šancu polovzdelaný mladý muž, ktorý čerstvo dobojoval s pubertou, napadnúť na internete názor odborníka, ktorý danú problematiku roky študoval. Pri použití podpäsových argumentov typu „komunista, boľševik, nacionalista, hejslovák, stará štruktúra, ficovec, eštibák“ sa ešte aj dočká medzi podobnými internetovými eurofilnými a

americkofilnými diskutujúcimi obdivného súhlasu. A opäť sa vraciame ku kultúre komunikácie. V osobnom styku sa len málokto odváži povedať náhodnému spolusediacemu v kaviarni, že je podľa neho židobolševik, a teda všetky jeho argumenty automaticky zhadzuje zo stola. Cez internetovú sieť, sediac v zdanlivom bezpečí svojho bytu, je takých hrdinov čoraz viac. Rímsky senátor Cato po každej svojej reči vyhlásil: „Kartágo musí byť zničené!“ A bolo v podstate jedno, či išlo o rozpravu o armáde či o stave verejných kúpeľov v Ríme. Podobných diskutujúcich a manipulátorov v globálnom virtuálnom priestore je čoraz viac. Kultúra komunikácie ako demokratického spôsobu vzájomnej výmeny informácií prudko upadá. V tejto súvislosti mi pripadá humorné forsírovať napríklad sexuálnu výchovu pomaly už do predškolských zariadení a základnú komunikačnú a mediálnu gramotnosť nechať úplne bokom. Žiak prvého stupňa bude sice vedieť všetko o používaní prezervatív, ale nebude mať ani šajnu o tom, ako sa brániť mediálnej manipulácii a výplachu mozgu.

SPOZA OPONY

Tohtoročné výročie SNP možno povedie k sporom ako nedávno socha kráľa Svätopluka. Počas hrmotu azda neostanú v pozadí mnohé konkrétne osudy ľudí. Medzi nimi sú aj príbehy detí, ktoré sa narodili diplomatom v Bratislave, alebo príbehy ľudí, ktorých v tomto meste skryli pred smrťou v koncentračnom tábore.

Jeden z nich sa týka aj dcéry druhého muža na veľvyslanectve Nemeckej ríše v Slovenskej republike. Keď po rokoch už ako ministerka federálnej vlády zjednotenej Nemecka navštívila Bratislavu – hlavné mesto Slovenskej republiky, na otázku novinára o rodnom meste stroho odvetila: „Neprikladajte tomu nijaký mimoriadny význam.“ Pochopiteľne, opustila Bratislavu ako malé dieťa, všetko vedela len z rozprávania svojej energickej a rozhodnej matky. Narodila sa 12. augusta 1943. V rokoch 1998 – 2002 bola nemeckou ministerkou spravodlivosti.

Samozrejme, že ministerka federálnej vlády nechcela prekryť svoju návštevu spomienkami, keď nemohla nijaké výrazné mať. Jej otec Hans Gmelin sa v povojnovom Nemecku stal

roku 1947. Je to osobité, lebo diplomatov bežne nepopravovali. Jeho osud je výnimočný aj preto, že syn tohto popraveného vyslanca urobil výnimočný film. Film, v ktorom deti po-

terského kresla v roku 2002. V malom okruhu ľudí kritizovala americkú politiku G. Busha pri vpáde do Iraku, jej vyjadrenia sa považovali za prirovnávanie G. Busha k A. Hitlero-

Schroeder napísal prezidentovi USA list, že za jeho stolom nie je miesto pre niekoho, kto prirovnáva amerického prezidenta k takému zločincovi. Pravda, Gmelinová vlastne odišla tak, že po voľbách nebola nominovaná do novej vlády.

Nebyť F. Šebeja, ktorý sa s oneskorením o tom dozvedel a napísal niečo v tom duchu, ako sa vedľa v Nemecku vyrovnáť s hneďým morom, vykynožil ho a my nie, nebolo by treba pripomenúť, že výrečná profesorka, ktorá si nedávala obrúsk na ústa, sedela v parlamente ešte sedem rokov po škanďale. Stala sa predsedníčkou parlamentného výboru pre ľudské práva. Potom členkou kuratória Európa potrebuje viac demokracie. V roku 2012 žiadala referendum o Európskom fiškálnom pakte na záchranu eura. Od roku 2011 pôsobí v Európskom výbore expertov pre otázky slobody tlače. A novinár, ktorý urobil tajné nahrávky, čo ju pripravili o ministerské kreslo, sa radšej odsťahoval z jej mesta.

Prečo sa vraciam k rokom vojny

Dušan D. KERNÝ

dlhoročným a ctihodným primátorom chýrneho univerzitného mesta. A nielen to. Roky zastával funkciu nadmieru prestížnu morálne, spoločensky a medzinárodne – bol viceprezidentom Nemeckého olympijského výboru. Zomrel v roku 1991.

Bol to pozoruhodný osud bývalého diplomata. Jeho predstaveného, veľvyslanca Veľkonemeckej ríše postavili pred slovenský Národný súd, obžaloba mala dvadsaťsedem bodov. Popravili ho v decembri

praveného – bolo ich šesť – ako aj manželka hovoria o vzťahu k otcovi a tomu, čo sa o ňom ako dospelí dozvedeli. Film sa iba trikrát – a to vlastne v uzavretej spoločnosti – premietal na Slovensku. Úplne ojedinelé bolo, že sa premietal i na nemeckom ministerstve zahraničných vecí a pred časom ho uviedla aj francúzsko-nemecká televízia Arte.

Ale vráťme sa späť k ministerke Herte Deubler Gmelinovej. Tá sa musela vzdať minis-

vi. Aj keď to rázne dementovala. Povedala, že Bush chce vojnu v Iraku, aby zakryl domáce problémy, a túto taktiku mal už Adolf Hitler. Pridala vyjadrenia o mizernom americkom právnom systéme. To bolo nezlučiteľné s ministerským kreslom. Ale aj s pozíciami sociálnych demokratov SPD, strany ktorej bola a je členom. Bola obvinená z podnecovania antiamerikanizmu, ostro ju za to kritizovala americká ministerka Condoleezza Riceová. Kancelár

SEBAOBRAÑA

Väčšina občanov Slovenska je slušná. Neslušná menšina terorizuje slušnú väčšinu. Známy fakt. Kedysi hrdelné zločiny ako podpaľačstvo, lúpežné prepadnutia, zverské znásilnenia, beštiálne vraždy sú dnes pre páchatelov akoby len skúškou drzosti, čo táto takzvaná občianska spoločnosť s diablom v ľudskej koži ďalej bude tolerovať. Vrah sa vsmieva pozostalým svojej obeť do kamery a cíti sa ako víťaz.

Rasizmus naruby

Prvotnopospolná spoločnosť to riešila jednoducho – zákon džungle a právo silnejšieho platilo všade. Znamená to, že starí, chorí, bezvládni sú obeť dravcov? Vraciame sa k tomu? Alebo tu má zločinom postihnutý občan vziať zákon do vlastných rúk a podľa starovekého Chamurapiho zákonníka uplatniť zásadu oko za oko, zub za zub? Aby bolo jasné, k ničomu takému nevzývame. Len sa pýtam, kam to tu speje...

Vyrastal som v prostredí, kde sa rímska komunita, hoci postupne a bolestivo, musela prispôbiť civilizačnému tlaku. Bolo to v Bratislave na Dolných Honoch. Sídlisko bolo laboratóriom pre ďalší sociálny experiment zvaný Petržalka. Prežili sme. Aj za cenu vybitých zubov, ukradnutých bicyklov či futbalových lôpt. Keď mi Peter Rigo, kedysi najhorší žiak piatej triedy základnej školy, ku ktorému ma posadili, aby sa zlepšil, povie, že mi ďakuje, som pociťovaný. Vráti to pri káve na trhovisku, kde predáva kvety, čo spolu s manželkou dopreduje. V živote mi vraj nezabudne, ako som ho učil matiku aj gramatiku. Vytiahne akési denné noviny a pýta sa: „Toto si videl?!“ Odpoviem, že to, čo má v ruke, neviem čítať, lebo sa mi nežiada vidieť toľko hnusu. Peter sa nevzdá a cituje:

„Útok na rodinu v Oboríne v okrese Michalovce z 2. júla mal tragickú dohru. Pavol (†31), ktorý hrdivým činom zachránil svoju dobitú sestru, v nemocnici po týždni v kóme zraneniam podľahol. Polícia vypátrala (?) päť osôb, ktoré majú útok na svedomí, a obvinila ich z prečinu výtržníctva, zo zločinov porušovania domovej slobody a z ublíženia na zdraví. Vzhľadom na okolnosti bude zrejmé skutok prekvalifikovaný na zabitie. Obvinení sa neštítali vojsť do oploteného dvora, kde napadli Pavlova sestru Miriam (35). Jedna zo žien ju bila rukami aj palicou, čím jej spôsobila zranenia, z ktorých sa musela liečiť sedem dní. Poškodennej na pomoc prišiel jej 31-ročný brat, ktorého fyzicky napadli ďalší traja obvinení. Bili ho po rukách a tele. Potom všetci vyšli z dvora na ulicu, kde 38-ročný obvinený muž udrel drevenou latou po hlave poškodeného, ktorý spadol na zem. Tam ho následne ďalší obvinený mladistvý viackrát udrel drevenou palicou. Zranenia znamenali viacnásobné zlomeniny lebky, krvácanie do mozgu a ťažký opuch. Dvojici obvinených mužov (26, 38) a dvom ženám (34, 54) za tento čin hrozí trest sedem až desať rokov, piatemu členovi skupiny, sedemnástoročnému mladíkovi, polovičný trest.“

Môj rómsky kamarát Peter Rigo zložil noviny a povedal: „To je cigánsky rasizmus voči bielym, lebo romci zabili gadža. Pri tom to boli susedia. Zas bude zle na všetkých Rómoch. Potrebujeme to?!“ Isto nie. No je smutné, že nezaznelo ani jedno vyhlásenie nijakého rómskeho predstaviteľa, ktorý by verejne odsúdil taký odporný zločin.

Roman KALISKÝ-HRONSKÝ

Je HDP tým najlepším ukazovateľom úrovne a výkonnosti ekonomiky?

Papierovou štatistikou štát nezbohatne

Štefan SAMSON – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

Už takmer sto rokov slúži na meranie ekonomiky makroekonomický ukazovateľ hrubý domáci produkt (HDP). Za jeho konštrukciu môžeme ďakovať predovšetkým Simonovi Kuznetsovi, americkému ekonómovi narodenému v Rusku. V období konca prvej polovice minulého storočia ako pracovník Národného úradu ekonomického výskumu v oblasti problematiky národného dôchodku a akumulácie v USA zhromaždil rozsiahly súbor štatistického materiálu, analyzoval ho a skonštruoval ukazovatele pre vyjadrovanie ekonomického rastu.

Prácu S. Kuzneta, spojenú s meraním hrubého národného produktu a národného dôchodku, možno označiť za priekopníku. Bez meradiel pre ekonomické agregáty, ako je hrubý domáci a hrubý národný produkt a od nich odvodené ďalšie ukazovatele, by ekonomická teória nebola tým, čím je dnes. Veľkosť hodnoty HDP na jedného obyvateľa nám hovorí

bárs hodnoty vytvárané v domácnostiach, hodnoty výmeny uskutočňované čiernou, nelegálnou ekonomikou, rast produktivity. Na druhej strane sa zas neodpočítavali napríklad hodnoty zhoršujúce životné prostredie... Preto nebol a ani dnes nie je dokonalý a nemeria úroveň ekonomiky krajiny matematicky presne. Ekonomická teória sa usiluje nahradiť ukazovateľ

ruje ekonomický rast a najmä blahobyť ľudí v krajine. Pravda je, že HDP ako jediný kritériálny ukazovateľ nestačí, nevyjadruje celkovú zložitú ekonomiku a nepostihuje problematiku ekonomickej vyspelosti krajiny v celkovej jej komplexnosti. Usilie o jeho správnosť, resp. doplnenie či nahradenie iným, prípadne inými ďalšími ukazovateľmi neprinieslo však doteraz žiadny úspech.

■ NEKONVENČNÉ KRITÉRIA

V roku 1995 navrhla Svetová banka sústavu merania úrovne ekonomiky, ktorá sa stala predmetom diskusie a hodnotenia. V porovnaní so všetkými dovtedajšími prezentovanými kritériami išlo o nekonvenčnú sústavu. Zahŕňovala hodnotenie: po a – kapitálových prírodných zdrojov (hodnota nielen súčasne využívaných, ale všetkých zdrojov, ktoré má krajina na svojom teritóriu k dispozícii); po b – produktívne hodnoty (technické vybavenie danej krajiny vo výrobnej i v nevýrobnej sfére); po c – hodnoty ľudského činiteľa (úroveň produktivity práce, stupeň vzdelanosti obyvateľstva, úroveň života); po d – hodnoty sociálneho kapitálu (hodnota organizácie spoločnosti, úroveň spolunáživania od rodiny až po politicko-spoločenské štruktúry, systém sociálneho zabezpečenia).

Členenie krajín podľa týchto kritérií do určitej miery by eliminovalo doteraz zvyčajne neprimerane vysoké umiestnenie krajín, ktorých hodnotenie úrovne plynie z bohatstva zásob ropy, plynu a iných prírodných surovinných zdrojov. Do popredia sa dostali predovšetkým hodnoty ľudského činiteľa, a najmä jeho kvalitatívna stránka – vzdelanie. Ani táto navrhovaná sústava hodnotenia ekonomickej a spoločenskej vyspelosti krajín však nepresvedčila a v komplexnosti sa neuplatnila. A preto aj v súčasnosti Svetová banka pri hodnotení ekonomickej úrovne krajín naďalej vychádza z veľkosti hodnoty HDP na jedného obyvateľa. Pri svojich komparatívnych štúdiách koriguje však tieto údaje posilňovaním faktorov rozvoja spojených s prírodnými zdrojmi, ekologickými, vzdelávacími a sociálnymi aspektmi.

■ MERANIE BLAHOBYTU

Makroekonomický ukazovateľ HDP aj napriek všetkým poznatým i nepoznaným nedostatkom tak na-

ďalej slúži na vyjadrenie ekonomickeho rastu, výkonnosti a úrovne ekonomiky. V nezmenenej obsahovej podobe ním porovnáваме ekonomickeý rast krajiny z roka na rok, tiež aj za určité dlhšie časové obdobie, alebo porovnáваме jednotlivé krajiny navzájom a dostávame obraz najmä o kvantitatívnej zmene ekonomiky. Vlastne nič iné ani ekonómom nezostáva, pretože iný a lepší ukazovateľ na vyjadrenie ekonomickeho rastu ako je HDP, nemajú. Od ukazovateľa HDP však nemožno žiadať, aby vyjadroval to, čo nemôže. Každý ekonomickeý ukazovateľ má totiž svoju vlastnú vypovedaciu schopnosť. A tak aj ukazovateľ HDP ak vyjadruje ekonomickeý rast a ekonomickeý úroveň ekonomiky krajiny, nevyjadruje úroveň blahobytu v krajine. Ekonomickeý rast ekonomiky je len predpokladom rastu blahobytu a životnej úrovne, ale nie je ich realitou.

Aj dnes sa ekonómovia usilujú nájsť ukazovateľ – ukazovateľ, pomocou ktorých by lepšie vyjadřili ekonomickeý úroveň hospodárstva štátu. No nedari sa to. Za skvalitnenie štatistického výpočtu HDP ťažko považovať napríklad nariadenie OSN z roku 2008 a teraz aj Ekonomickej komisie EÚ pre svoje členské štáty započítavať do HDP tiež výnosy z nelegálnej ekonomiky, napríklad z predaja drog, z prostitúcie či z pašovania. Týmto novými štatistickými pravidlami veľkosť HDP krajiny celkove i na jedného obyvateľa vzrastie. Vzrastie v každej krajine, no nie rovnako. Rast a väčšie HDP budú len na papieri, a nie v skutočnosti. Dobrým znakom je zjednotenie štatistického výpočtu HDP pre všetky krajiny. Novými pravidlami výpočtu narastie v jednotlivých krajinách HDP. Štatistickým rastom HDP sa zlepší miera štátneho zadĺženia a takisto aj miera deficitu verejných financií. No štátny dlh a deficit verejných financií sa nezmenia, zostanú také veľké, ako boli. Papierovým rastom HDP štát nezbohatne.

■ PRÍSPEVOK POLITIKOV

O lepší pohľad na ekonomiku sa usilujú aj niektorí politici. Chcú tým vyjadřiť svoje a vládne zásluhy na jej zlepšení. Vo svojom úsilí si pozývajú na pomoc i významných ekonómov. Dnes už bývalý francúzsky prezident Nicolas Sarkozy takto pred pár rokmi vyzval krajiny sveta, aby v národných účtoch nahradili tradičné meranie výkonu ekonomiky pomocou HDP alternatívnymi ukazovateľmi šťastia, spokojnosti a ich udržateľnosti. Isteže, nikto nepopiera dôležitosť šťastia a spokojnosti v živote. Je však celkom prirodzené, že subjektívne ukazovatele typu „šťastia“ na meranie ekonomickej výkonnosti krajiny nateraz nenahradia podporu u väčšiny ekonómov. Možno pre niektorých politikov sa hodia. Pre ekonómov a hospodárstvo nie.

o množstve a hodnote vyrobených tovarov a služieb pripadajúcich na jedného obyvateľa. Ním porovnáваме výkonnosť a úroveň ekonomík jednotlivých krajín. Týmto ukazovateľom je vlastne vyjadrená národohospodárska produktivita jedného obyvateľa toho-ktorého štátu. Čím vyššia produktivita, tým vyššia výkonnosť a úroveň hospodárstva. Treba si však zafinovať, ktorú prácu považujeme za produktívnu. Aj na to môžu byť rozdielne názory.

■ URČENIE VYSEPELOSTI

Ukazovateľ HDP má svoje klady, ale má aj celý rad nedostatkov. Pôvodne doň nezarátavali niektoré ekonomickeé činnosti a z nich vyplývajúce nono vytvorené hodnoty, resp. sa započítavali len čiastočne a odhadom – ako tre-

HDP ukazovateľom čistý ekonomickeý blahobyť (ČEB). Odstraňuje niektoré nedostatky HDP a zahŕňa len tú časť spotreby a investícií, ktorá bezprostredne prispieva k ekonomickeému blahobytu jednotlivca a spoločnosti. Zahŕňa napríklad aj hodnotu voľného času, ktorý rastom nasýtenosti uspokojovania potrieb zvyšuje blahobyť. ČEB tiež nie je dokonalý, ale zafinovať ho a tvrdiť, že nám nič nedáva a nič nehovorí, nie je na mieste. Tak ako nemožno tvrdiť, že ukazovateľ HDP slúži iba na vytváranie klamlivých ilúzií a vlády sa ním usilujú vyvolať dojem, že svojimi rozhodnutiami dokážu nasmerovať ekonomiku na rast a zvyšovať blahobyť svojich obyvateľov, rovnako by bolo zavádzajúce aj tvrdenie, že ukazovateľ HDP presne a jednoznačne vyjad-

Vstali noví horormarkeri

Kalo UHRÍK

Pekne som si zavaril. Skupinu ľudí, ktorí vidia svoje poslanie v marení práce iných, som pre seba nazval Brigádou kapitalistickej práce, a až potom som nad tým názvom uvažoval. Nesedel mi na to, čo tí ľudkovia stvárili. Za kapitalizmu sa predsa aj budovalo, ale na túto skupinu mi pasoval skôr názov Brigáda ničenia práce. Znelo to výstižnejšie.

Boli to predsa rodení šašovia. Zvláštne humorné potešenie mi vždy spôsobujú hneď svojím nástupom. To nie je obyčajný, ľudovo povedané, príchod, to je priam operné entré. Človek čaká, že sa z pozadia ozve L'ahká jazda

od Franza von Suppé alebo predohra z Verdiho Aida. Súmerne sa rozostavia okolo kamier prajnej televízie a predvedú svoj výstup, do poslednej bodky rozmyslený, aby pôsobil krajne dramaticky. Majú prečo, veď idú hrať súdičky. Sice rozprávkové bytosti, ale keď môže v Ruske spievať Vodník, prečo by vzdelaní ľudia nemohli zobrať na seba rolu súdičiek? Pôvodne remeslom súdičiek bolo predpovedať budúcnosť, aktuálne súdičky snívajú o minulosti. Zaujímavá inovácia! Nasleduje dôsledné odsúdenie všetkého súčasného, čím sa nenávisle prenesú na všetku súčasnosť a maj-

strovsky všetko zlé zvalia na vládu. Ich majstrovstvo je také dokonalé, že ak by bolo niečo, čo sú ochotní uznať za prospešné Slovensku, to presadili, vybojovali a zrežirovali Oni. Správne gramaticky Ony, súdičky. Prorokujú chmúrný osud krajiny, v ktorej žijú. Všetko s pevným ručením. Teda nie s obmedzeným ručením, ako sa zvyknú prezentovať renomované firmy. Isto aj preto, že si nie sú isté svojou súdržnosťou – dokazujú ju širokým komparzom, ktorý ich oklopuje a dodáva súdičkám nielen rozumu, ale najmä pocit širokej veľkosti a širokého veľikáštva.

A ohurovaný a ohúrený divák v pohodlí svojej obývačky si odskočí pozrieť najnovší výpis účtu zo svojej banky, uvažuje, či nevymeniť všetky žiarovky v byte za bývalé dvadsaťpäťky. Zapochybuje či vôbec v byte kúriť, či by nestačilo temperovať ako kedysi dávno v Ceausescovom Rumunsku, kde sa „kúriło“ s hornou hranicou na plus trinásť stupňov Celzia. Divák vybavený slabšou nervovou sústavou súfalo hľadá kvalitný povraz, keď ho cestou do pivnice či na povalu zastaví hurónsky rehot tvorca nezničiteľnej relácie Nikto nie je dokonalý. Vraj test národa. Uvedomí si pomínutosť sveta, vecí a železných nervy televízneho diváka. Vypne televízor a uľahčene si oddýchne. Ušetrí čosi na elektrine a na svojom zdraví.

Najlepší nápad, aký mu mohol prísť na um.

Dejinná sentencia Andreja Hlinku o nevydarenom zväzku s Maďarmi Určil náš smer na desaťročia dopredu

Svätoslav MATHÉ – Karikatúra: Andrej MIŠANEK

„Okolkovaním nedopracovali by sme sa nikdy k vyznačenému cieľu. Tu je doba činov. Treba nám určite vysloviť, či pôjdeme i naďalej s Maďarmi alebo s Čechmi. Neobchádzajme otázku ako mačka horúcu kašu. Povedzme otvorene, že sme za orientáciu československú. Tisícročné manželstvo s Maďarmi sa nevydarilo. Musíme sa rozísť.“ Toto boli rozhodujúce slová, ktoré v podstate udali smer celej modernej slovenskej politiky na nasledujúcich vyše sedemdesiat rokov. Vyslovil ich Andrej Hlinka na zhromaždení Slovenskej národnej strany (SNS), kde boli zástupcovia takmer všetkých smerov a odtieňov vtedajšej slovenskej politiky – 26. mája 1918.

V ostatnom čase sa často kladie otázka, čím najmä bol Andrej Hlinka (27. 9. 1864 – 16. 8. 1938). Prevažuje názor, že kňazom. Lenže Hlinka by nebol mohol byť hovorcom veľkej časti slovenského národa, keby nebol býval aspoň v takej miere kňazom aj politikom. Práve kombinácia kňaza a politika dáva Hlinkovej osobnosti v kontexte modernej slovenskej politiky výnimočné postavenie.

Mnohí argumentujú, že Hlinka bol kňazom a nie politikom, označili niektoré jeho činy a rozhodnutia za nepolitické, ktoré často poškodzovali záujmy a politiku HSĽS a samotného Slovenska. Neuvedomili si však jednu vec. Hlinka nebol kabinetným politikom ani politikom stranických sekretariátov, kde sa veci riešili dohovormi, kompromismi, často intrigami, politikárčnením a politickým handrkovaním. Hlinka sa snažil stáť nad tým všetkým. V tom bola jeho sila, ale zároveň aj jeho slabosť. Boli chvíle, keď sa mu to nie celkom darilo.

■ CIEĽOM NEBOLA MOC

Hlinka sa nedostal do politiky v túžbe po (politickej) moci. Tá mu bola počas celého jeho života viac-menej ľahostajná. Hlinka bol totiž do politiky vtiahnutý. Vtiahnutý okolnosťami, na ktoré každodenne narážal. Hmotným a duchovným útlakom slovenského národa a najmä, čo predovšetkým nene-

chávalo Hlinku ľahostajným, absenciou ľudských a národných práv, na ktoré v Uhorsku narážal na každom kroku.

Nie, Hlinka nevstúpil do politiky, on bol do politiky povolaný. Povolaný spomínanými okolnosťami a neskôr v nej potvrdený národom, resp. jeho podstatnou časťou. Preto pri analýze a hodnotení Hlinkovej osobnosti neposudzujeme jeho činy na základe pragmatizmu či „každodennej politiky“. V takom prípade dostaneme obraz rozporuplnej politickej osobnosti. Preto sa snažme dívať na jeho činy a rozhodnutia z hľadiska prístupu či princípov, z ktorých primárne vychádzal samotný Hlinka. Politika totiž pre neho bola vecou vážnych rozhodnutí a osobnej cti, kde si za každú cenu chcel zachovať čistý štít. Hlinka sa pri zásadných rozhodnutiach riadil výlučne svojím svedomím a kresťanskými zásadami. Lenže Hlinka nežil vo vzduchoprázde a nebol iba kňazom a politikom, bol aj (chybujúcim) človekom. Nie vždy dokázal rozoznať či posúdiť pravý stav vecí a často ani pravý charakter ľudí, ktorí ho obklopovali a s ktorými prichádzal do styku. A nejednoznačné boli aj metódy a postupy, ktoré uplatňovali pri presadzovaní politiky jeho strany.

■ ÚSTAVNOPRÁVNÝ ŠTÁT

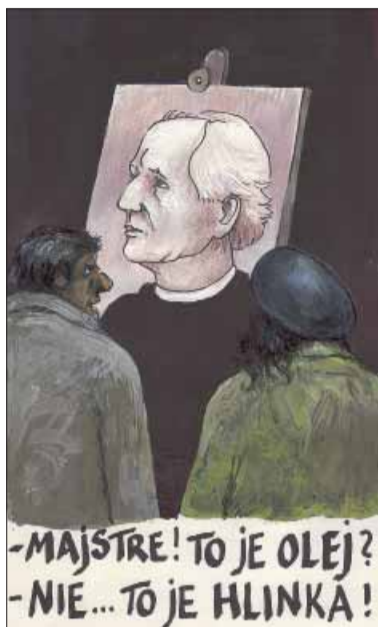
Hlinkovým najväčším osobným prínosom v modernej slovenskej politike bol jeho nekompromisný postoj

ces slovenského národa. Preto je nezmyselné tvrdiť, a najmä usilovať sa o nejakú jednotu oboch národov v etnickom zmysle slova.

Slováci sú podľa neho zároveň štátotvorným národom spolu s Čechmi. Preto môžu pre seba požadovať adekvátne, primerané štátoprávne postavenie v republike a tomu zodpovedajúcu správu. Dobré pochopil, že presadzovanie občianskeho princípu nad národnými veci nerieši a iba prehľbuje rozpory medzi oboma národmi. Praha bola naopak toho názoru, že všetky národnostné problémy sa vyriešia iba dodržiavaním demokracie a presadzovaním občianskej spoločnosti. Proti týmto názorom Hlinka vystupuje s celou silou svojej temperamentnej povahy a na každom kroku, doma aj v cudzine, poukazuje na škodlivosť takýchto názorov.

■ PROTI PRAGOCENTRIZMU

Proti centralizmu a hegemonizmu Prahy stavia svoju koncepciu zákonodarnej autonómie Slovenska. Tá bola založená na Pittsburskej dohode z mája 1918, ktorú tak trochu nekriticky považoval za Magnu chartu slovenského národa. Trikrát sa Hlinka snažil presadiť zákon o autonómii Slovenska a trikrát neuspel. Nestačilo ani Hlinkovo pomerne úspešné vytvorenie autonómneho bloku, keď sa konečne za spoločným cieľom spojili slovenskí katolíci a evanjelici (HSĽS, SNS a ďalšie dve strany). Problém Slovenska sa nedal riešiť prijatím alebo presadením jedného zo spomínaných princípov. Hlinkova veľkosť podľa mňa nespočíva teda v tom, že vyriešil slovenskú otázku, ale že sa najviac zaslúžil o jej nastolenie. A nielen ju nastolil, ale aj vehementne a nekompromisne požadoval jej (dobové) riešenie. Napríklad aj za tú cenu, že celý život si odmietal sadnúť do ministerského kresla, ktoré by nebolo bývalo „vyfútané autonómiou“.

v oblasti ústavnoprávneho usporiadania prvej republiky. Hlinka a jeho strana vždy vychádzali z česko-slovenskej vzájomnosti. Zároveň bol im úplne cudzí československý zmysel, t. j. ideológia vyznávajúca existenciu jednotného československého národa, a to v etnickom zmysle slova. Hlinka správne pochopil, že vznikom republiky sa, a to za výdatnej pomoci českého národa – čo uznával, (znovu) naštartoval prudko sa vyvíjajúci národno-emancipačný pro-

POZNÁMKA

Futbalový boh rozhodol! Nemecko sa stalo majstrom sveta. V konečnom súčte majstrovstiev bodovala viac Európa než Južná Amerika. Starý kontinent získal prvé a tretie miesto. Ale dôležité je aj dačo iné. Finálové stretnutie Argentína – Nemecko sledovali dve miliardy ľudí. Celý šampionát štyridsať miliónov. Štadión Maracana, na ktorom sa finále hralo, ponúkal v minulosti miesto pre dvestotisíc divákov, dnes po rekonštrukcii o dačo menej.

Oslava futbalu

Masa futbalom očarených divákov. Nadšených z víťazstva svojho mužstva, mávajúcich ich zástavami, a tých druhých so slzami bólu... To je realita. Aká? Nedá sa nazvať inou než realitou, tak ako nazvali dielo kolumbijského nositeľa Nobelovej ceny za literatúru Gabriela Garcíu Márqueza – realitou magicou. Nepochoybne, Južná Amerika má v sebe toto podmaňujúce čaro. Preto by víťazná trofej skôr pristala Argentíne. Ale povestná Štastena ju v posledných minútach stretnutia opustila a tridsaťpäťmiliónový národ smúti. Nedá sa to však porovnať s frustráciou Brazílčanov, ktorí zakúsili futbalové inferno. Pompézne vystavané štadióny pre dvadsaťdva borcov a státisíce divákov im riadne siahli do vrecka. Štrajkovali, demonštrovali, ale sláva hry s loptou dostala prednosť. Futbal opantal aj politikov.

Všetkých päť kontinentov sa zúčastnilo na šampionáte a bojovali o to, kto je futbalovo najlepší. Hráči dávali zo seba všetko. Aj diváci. Zástavy, transparenty, pomaľované tváre národnými farbami, spievanie národných hymien nenechávajú nikoho na pochybách, že ľudia v každom štáte sa držia svojho. Brazília má dlhú hymnu a FIFA určila ako oficiálnu časť iba jej prvú slohu. Ale hráči i diváci po doznení tónov recitovali hymnu do konca. Globalizácia zrejme národné povedomie nezasiahne nikdy. A tak to bolo na všetkých šesťdesiatich štyroch stretnutiach festivalu koženej lopty. Na štadiónoch zaplnených do posledného miestečka boli diváci anonymní, ale ich burácanie ukázalo zdravú rivalitu a ambície predviesť svoju silu, dravosť, nepokorenosť a vieru vo víťazstvo. Všetko to na pozadí zápalistých bojov o gól v sieti súpera. Padlo ich dovedna stosedemdesiatjeden, a ten posledný určil víťaza. Argentína dala do hry viac emócií, ale úspech priniesli Nemcom o čosi chladnejšie kalkulácie. Pre Argentínu sa magickosť zmenila na tvrdú realitu. Posledným trestným kopom mohol ešte Lionel Messi vrátiť Argentíne nádej, ale lopta ho neposlúchla. Pravdaže, je guľatá. Ako naša Zem. Jej povrch nemá konca tak ako hravosť a tvorivosť národov, ktoré na nej žijú. Ludstvo si takéto slávnosti zaslúži.

Svetový futbal sa poklonil dávno známej starogréckej kalokagatii – kráse tela i ducha. Atletické, pružné telá futbalistov predvádzali pohybovú ekvilibristiku, ktorá si divákov celkom získala a ich zmysel pre fair play šampionát len ozdobil. Na majstrovstvách v Brazílii futbal vychovával aj napriek niekoľkým zlomyseľným faulom. Jeden taký vyradil najväčšiu hviezdu Neymara – nádej Brazílie. Šport však zvíťazil. Na slávu futbalu.

Peter JÁNOŠÍK

- Pokojné prostredie Stupavy vhodné aj pre rodiny s deťmi
- Priamo v areáli detské ihrisko a športoviská
- Príroda aj kompletná občianska vybavenosť na dosah

www.zipava.sk

- Výborná poloha s rýchlou dostupnosťou centra Bratislavy
- Výnimočná architektúra komplexu a flexibilné zmeny interiérov jednotlivých bytov a apartmánov
- Obchodné a kancelárske priestory na prenájom

www.vienna-gate.sk

- Moderné bývanie v americkom štýle
- Všetko pre aktívny život s priateľmi
- S výhľadom na dominanty hlavného mesta

www.americkebyvanie.sk

ZIPP BRATISLAVA, spol. s r. o., je spoločnosť s viac ako 50-ročnou tradíciou v stavebnej výrobe. V roku 2004 sa stala súčasťou európskeho stavebného koncernu STRABAG.

- Dodávka a realizácia na kľúč
- Realizácia inžinierskych stavieb
- Výroba a montáž prefabrikovaných konštrukcií
- Rekonštrukcie historických a pamiatkovo chránených stavieb

www.zipp.sk/development

zipp

Ján BÁBIK o čase násilia, prenasledovania a perzekúcií Pravda o krutých päťdesiatych rokoch

Ján BÁBIK (1956) pracoval v rokoch 1979 – 2003 v Slovenskom rozhlase ako redaktor literárnej redakcie a po roku 1995 ako vedúci redakcie umeleckodokumentárnej publicistiky. Pripravil okolo dvestopäťdesiat literárnych a dramatických pásiem, dramatizácií z diel slovenskej i zo svetovej literatúry, životopisných hier o osobnostiach kultúry a dejín. Venuje sa procesom v päťdesiatych rokoch. Je autorom štvorčlenného cyklu rozhlasových dokumentov Múzy za mrežami o osudoch slovenských spisovateľov väznených v tomto období. Za prvú časť cyklu získal hlavnú cenu na rozhlasovom festivale Prix Bohemia, Novinársku cenu Nadácie otvorenej spoločnosti a Hlavnú cenu Literárneho fondu. Napísal knihu Klenoty v tónoch o vzniku slovenských hymnických piesní.

Dušan D. KERNÝ – Foto: autor

• Ste autorom rozhlasového pásma Múzy za mrežami – väčšinou o spisovateľoch, ktorí už nežijú. Čo bolo vašou motiváciou?

V rozhlasovom dokumente Múzy za mrežami, doteraz mal štyri pokračovania, som sa snažil priblížiť osudy slovenských spisovateľov, ktorí boli väznení v päťdesiatych rokoch. Podľa mojich skúmaní išlo približne o päťdesiat až šesťdesiat spisovateľov. Tých spisovateľov možno rozdeliť do niekoľkých kategórií – do prvej by som zaradil spisovateľov, ktorí v čase svojho zatknutia pravidelne publikovali – Laco Novomeský, Ivan Horváth, Ivan Stodola, Theo H. Florin (išlo o špičkových slovenských spisovateľov), ďalej menej známi Alexander Vaško, J. C. Pastorello (vlastným menom Jozef Cehula), Karol Guliš, Jozef Telgársky, Věslav Jozef Gajdoš, Ladislav Hanus, Jozef Kútnik Šmálov a potom to boli mladí ľudia, ktorí v čase zatknutia sa len na spisovateľskú dráhu chystali a až po prepustení začali pravidelne publikovať – Rudolf Dobiáš, Anton Hykisch, lekár Paľo Bohuš, Bibiana Wallnerová. Ďalší nie sú spisovatelia v pravom slova zmysle, ale napísali spomienky o svojom väznení – Anton Srholec, Viktor Trstenský, a potom väzni, ktorí neboli spisovatelia, no za mrežami napísali silnú umeleckú výpoveď o svojej tragédii – Alexander Rodan, Vojtech Belák, Pavol Brodňanský. K väzneným spisovateľom treba prirátat aj tých, čo svoj tragický osud prežili v gulagoch – Mikuláš Gaccek, Dušan Slobodník, Ján Košút, ba aj polyglot Vladimír Krivoš, to bol asi prvý slovenský väzeň v gulagoch už v dvadsiatych rokoch minulého storočia. A zaradil by som sem aj tzv. peťpákov – Kornel Földvári, Jozef Tóth. Najhoršie skončil diplomat, spisovateľ a novinár Vladimír Clementis, ktorého v roku 1952 popravili. Výpovede niektorých už mŕtvych spisovateľov som našiel v archíve Slovenského rozhlasu, ktorý je mimoriadne bohatý a predstavuje vzácny kultúrny poklad.

• Prečo ešte v 21. storočí sú biele, nepoznané miesta v našich dejinách?

Päťdesiate roky XX. storočia, tento symbol krutosti a násilia, nie sú v slovenskej literatúre dostatočne preskúmané. A nielen v slovenskej literatúre, ale v histórii vôbec. Aj keď sa publikujú početné články, predsa len pri akomsi globálnom pohľade na päťdesiate roky sa im dávajú relatívne zľahčujúce prívlastky.

Kým normalizácia je krutá, brutálna, tragická – noc, ktorá trvala dvadsať rokov, o päťdesiatych rokoch po Stalinovej smrti, ale najmä o období po XX. zjazde KSSZ sa hovorí ako o období odmäku, otepľenia, a o šesťdesiatych rokoch už vravíme ako o zlatých. V čom vlastne spočívalo to „oteplenie“? Dozvedáme sa, že tu boli už amnestie, revízie procesov, že odsúdení sa dostávali na slobodu. To je len čiastočná pravda, amnestie tu boli, ale na slobodu sa dostalo len niekoľko tisíc politických väzňov, z toho množstva (celkovo sa uvádza, že počet politických väzňov bol v päťdesiatych rokoch dvestotíc), to bola len kvapka v mori, no prepustení boli najmä vysokí funkcionári komunistickej strany (Josef Smrkovský, Vilém Nový, Ludvík Svoboda, Artur London, Marie Švermová) a brutálni vyšetrovatelia, prokurátori, sudcovia, ktorí boli odsúdení v rámci vnútrostraníckeho boja „za porušovanie socialistickej zákonos-

ti“ (Juraj Vieska, prokurátor v procese proti Milade Horákovéj, Karel Vaš, prokurátor v procese proti generálovi Píkovi, Bohumil Doubek, Vladimír Kohoutek, Leopold Hofman, Bedřich Pokorný, Miroslav Pich-Tůma, Oskar Vališ, Ivo Milén, Josef Pavel). Po prepustení získali pomerne slušné miesta, kým ich obeť naďalej živorili v Jáchymove, v Leopoldove, vo Valdiciach a inde.

O politických procesoch v tomto období sa hovorí, že keďže už boli v čase odmäku, tak to už neboli tresty smrti, ale „len“ dvadsať rokov. Otepľenie sa údajne prejavovalo povedzme tak, že v koncentračných táborech sa zlepšila strava, zmäkčili sa pracovné normy, väzni častejšie mohli písať domov, prijímať návštevy, nuž toto sa považuje za zlepšenie pomerov. Potom prišli dve amnestie, v roku 1960 a 1962, nie pod tlakom reformných sil v KSČ či umelcov alebo zahraničia (tu treba pripomenúť, že demokratické zahraničie sa vtedy takmer vôbec o politických väzňov v Česko-Slovensku nestaralo), k amnestii prišlo v podstate z ekonomických dôvodov, urán už bol takmer vyčapený, jeho ďalšia ťažba, aj keď otrokmi, nebola rentabilná, veľké náklady si napríklad vyžadovala prevádzka koncentračných táborov, stráženie väzňov, tak režim pristúpil na takéto gesto, akože dáva šancu zradcom a nepriateľom socializmu začleniť sa do civilného života.

• Ale netýkalo sa to všetkých...

... ešte aj po týchto dvoch amnestiách zostalo tisíc štyristotridsať „zvlášť nebezpečných“ politických väzňov, a tak „zlaté roky šesťdesiate“ si do roku 1965 odkrútil v base Ladislav Hanus. Docent Alexander Hirner,

ré Simone. Vyznamenanie dostal aj minister vnútra Josef Pavel, vo februári 1948 hlavný náčelník štábu Ludových milícií, do zatknutia veliteľ Pohraničnej stráže, potom námestník ministra vnútra a zakladateľ tábora nútenej práce (TNP). Vyznamenaný nebol ani jeden nekomunistický politický väzeň. V bezpečnosti pracovali stále brutálni vyšetrovatelia, v justícii pôsobili sudcovia, ktorí kedysi vynášali drakonické rozsudky.

Môžem byť aj trochu osobný a konkrétny – neviem, čo sa stalo s eštebákmi Zelom, Buberníkom a Davidom, ktorí pri vyšetrovaní do krvi mlátili môjho dedka, viem len, že sudca mjr. justície Antonín Merta, ktorý ho takmer poslal na šibenicu, napokon ho odsúdil na devätnásť rokov. Asi aj za ďalšie procesy získal ešte dve hviezdičky a v hodnosti plukovníka v roku 1968 zastával funkciu náčelníka kancelárie ministra národnej obrany.

Neviem, čo sa stalo s prokurátorom mjr. justície Františkom Zichom, ale dočítal som sa, že sadistický veliteľ koncentračného tábora Rovnost na Jáchymovsku Albín Dvořák, pre svoju nízkú postavu prezývaný Paleček, bol v roku 1968 stále v službách ZNB. Ďalších neľudských bachárov dedko v pamätiach spomína len pod ich prezývkami: Panenka, Pamatová, Sarka Farka, Tatullo, Napoleon... Myslím si, že ani jeden sa v roku 1968 nemusel obávať o svoju kariéru a nijaké obavy nemusel mať ani ako penzista s lukratívnym dôchodkom po roku 1989.

• Do akej miery ste narazili na doteraz neznámu faktografiu?

Snažil som sa vytláčať neznáme fakty o perzekúciách slovenských spisovateľov v päťdesiatych rokoch. Keď som začal asi pred piatimi rokmi zbierať materiály na reláciu, pamätal som si, že v Romboide po roku 1990 asi štyri roky vychádzal cyklus o prenasledovaných slovenských spisovateľoch. Keď som si preštudoval jednotlivé ročníky, zistil som, že sa tam písalo len o postihnutých spisovateľoch z obdobia normalizácie, z postihnutých a väznených spisovateľov z päťdesiatych rokov je tam jedine Anton Hykisch. Začal som hľadať v prácach o konkrétnych spisovateľoch (Ivan Horváth, Ivan Stodola, Jozef Kútnik Šmálov, Ladislav Hanus, Paľo Bohuš), ale samozrejme som musel vedieť, ktorí boli väznení a mať ich zoznam. Zaslúžnú prácu urobil v súčasnosti Ján Čomaj, ktorý vo svojich reportážach priblížil osudy encyklopedistov, tvorcov Príručného encyklopedického slovníka, A. Hirnera, F. Oktavca, J. Telgárskeho, ale aj neznámeho spisovateľa Karola Guliša (texty zverejnili SNN, pozn. red.). Chýba však štúdia, ktorá by komplexne spracovávala problematiku väznených spisovateľov.

• Na tú dobu na Slovensku a v živote Slovákov sa teda nemožno pozerať zjednodušene...

Myslím si, že sme si umelo vytvorili legendu ako o najprenasledovanejšom spisovateľovi komunistickej totality Dominikovi Tatarkovi. Samozrejme, bol šikanovaný normalizačnou mocou, ale máme tu okolo pol stovky spisovateľov, ktorí boli v päťdesiatych rokoch postihnutí oveľa krutejšie, boli väznení, odsadení si približne spolu jedno štvrt tisícročie, teda asi dvestopäťdesiat rokov, niektorým aj skonfiškovali majetky, a o nich, o ich utrpení nevieme takmer vôbec nič. Kým proti rozsudku smrti nad manželmi Rosenbergovcami na západnej pologuli protestovali spisovatelia Jean-Paul Sartre, Jean Cocteau, Bertolt Brecht, Dashiell Hammett, ale aj ďalší umelci ako Frida Kahlo, Pablo Picasso, v Česko-Slovensku v čase politických procesov v päťdesiatych rokoch sa mnohí spisovatelia priam pretekali, kto napíše krvialnejší článok, básničku či rezolúciu o zradcoch národa, žiadajúc čo najprísnejšie potrestanie.

Kým Francúzsko malo na prelome 19. a 20. storočia svojho Zolu, v Česko-Slovensku sa napriek približne dvestotíc dreyfusovcom (mys-

lím samozrejme všetkých politických väzňov v päťdesiatych rokoch) nenašiel ani jediný Zola. Preto sa vytvára legenda o odpore niektorých spisovateľov, ale aj o formovaní reformistov vo vnútri komunistickej strany už krátko po Stalinovej smrti. Slovom, dodatočne sa vyrábajú odporcovia režimu z oficiálnych stranických kruhov. Áno, vznikli v tom čase niektoré umelecké diela kritizujúce vtedajšiu dobu, medziným aj Tatarkov Démon súhlasu, ale treba si tiež uvedomiť, že vtedy destalinizácia a odsúdenie tzv. kultu osobnosti boli prioritou stranickej línie a zároveň i jednou z úloh kultúrnej politiky. Zaujímavé je, že Tatarka nebol za Démona súhlasu v období, keď sa zatváralo ako na bežiacom páse a vo vyfabrikovaných procesoch sa odsudzovali nevinní ľudia, nijako vážnejšie postihnutí. Docent Alexander Hirner, František Oktavec, Jozef Telgársky, Eduard Tvarožek, tvorcovia Príručného encyklopedického slovníka, odsúdení v roku 1959 na dlhoročné tresty, už také šťastie nemali.

• Hovoríte aj o prelomovej jasnozrivosti Jána Šmreka...

Ak chceme vyzdvihnúť skutočne významné literárne dielo z tohto obdobia, tak je to zbierka básní Jána Šmreka Proti noci. Je neuveriteľné, že básnik, ktorý miloval život, opájal sa ženskou krásou, bol schopný na takú výstižnú poetickú i politickú analýzu už štyri dni po februárovom prevrate v roku 1948: „netiekla nikde krv, len z môjho srdca./Preto tak nepevne mi sedí hlava.“ A tento deň básnik predpovedal brutalitu nastupujúceho režimu, ktorý v politických procesoch zúčtuje nielen so svojimi protivníkmi, ale aj s oddanými stúpecami: „Žerú sa deti revolúcie/ pes zožral vlastný chvost./ Zbohom buď sloboda,/ ach, sloboda, ty skvost.“ Desiateho júna 1950, teda dva dni po vynesení štyroch rozsudkov smrti nad Miladou Horákovou a jej spoločníkmi, Ján Šmrek píše Sláviči spev, hádam najsilnejšiu báseň nielen tejto zbierky, ale aj tohto krutého obdobia. Píše ju v čase, keď väčšina umeleckej obce viac z fanatického presvedčenia ako zo strachu podliehala orwellovským hodinám nenávisťi. Proti tomuto besneniu stavia Šmrek poéziu ľudskosti a súcitu s nevinými obeťami, ale aj verše plné zdesenia z teroru: „Človeka vešať budú: mužov, ženy, / a, Bože, ty len spievaš, oblačný, / život je nádherný, len ľudský nemá ceny / človek je prach, len vták je záračný./... Človek tak umiera jak steblo slamy./V zemi mu dajú hniť, či v hnojnici./Na boží obraz sme? Sebaklamy./Na božiu podobu sú sláviči.“

Ján Šmrek nebol revolucionár – búrlivák, verše písal v ťažkých chvíľach, ukrýval ich v priečinku stola, nikdy ich nechcel publikovať ani anonymne, ani v zahraničí. Po básnikovej smrti našla rukopis jeho manželka, odovzdala ho susedovi, literárnemu vedcovi Vladimírovi Petřikovi, ktorý ho po roku 1989 edične pripravil na vydanie. Táto neznáma a zabudnutá zbierka by nemala chýbať v nijakej štúdiu o päťdesiatych rokoch v slovenskej literatúre!

• Boli spisovatelia väznení v obidvoch totalitách – ľudáckej aj komunistickej?

Spisovateľ a novinár Karol Guliš bol väznený aj za prvej Slovenskej republiky, aj v päťdesiatych rokoch. Evanjelický biskup Fedor Fridrich Ruppeldt, prekladateľ, autor náboženských spisov, bol tiež väznený v obidvoch režimoch. Bizarný je prípad básnika, evanjelického farára Vladimíra Rolka. Za článok v Národných novinách, v ktorom kritizoval režim prvej Slovenskej republiky, bol v roku 1940 odsúdený na tridsať dní väzenia. Po prepustení napísal režimistickú zbierku Na rúbanisku a národnosocialistickej ideológii poplatný cyklus básní Kontinent. Na základe toho bol v roku 1945 zaistený a o rok neskôr odsúdený na osem rokov väzenia. Niekedy sa natíska otázka, akoby asi skončili niektorí spisovatelia, keby sa rovnaký meter uplatňoval aj na ich tvorbu v päťdesiatych rokoch.

Dielo Milana Pekníka a kolektívu po prvý raz úplne o Vavrovi Šrobárovi

Minister s plnou mocou a jeho peripetie

Dušan D. KERNÝ – Foto: archív SNN

Doteraz je motívom zahraničných historikov Slovensko a jeho dejiny práve preto, lebo sa o ňom neporovnateľne menej píše ako o iných štátoch strednej Európy, a ešte k tomu ponajviac v rámci česko-slovenských dejín. Samostatné dejiny Slovenska v cudzích jazykoch sa stále rodia. V nemalej miere nové diela v zahraničí vznikajú aj vďaka množstvu publikácií slovenských historikov. Nedávno na to poukázala aj švajčiarska historička Josette Baer, profesorka politických teórií a stredoeurópskych dejín na univerzite v Zürichu.

Vavro ŠROBÁR

Slovenčina je jedným zo štyroch slovanských jazykov, ktoré ovláda, a kým predtým sa venovala L. Štúrovi, teraz sa zamerala na MUDr. Vavra Šrobára. O tejto téme je prerozmávaná obsiahla práca medzinárodného kolektívu historikov. Pod vedením Miroslava Pekníka, riaditeľa Ústavu politických vied SAV, súbor štúdií Dr. Vavro Šrobár politik, publicista a národnoosvetový pracovník vyšiel v roku 2012. Zrejme až teraz dozrel čas venovať sa politikovi, ktorý bol pri vzniku Č-SR, jeho podpis je na prvom česko-slovenskom zákone prijatom 28. októbra 1918 v Prahe a zároveň sa ešte v roku 1944 podieľal na pripravách Slovenského národného povstania. Vyše osemstostranový mnohovrstevný portrét z dielne Pekníkovho Ústavu politických vied v sérii Osobnosti slovenskej politiky podrobne rozoberá čechoslovakizmus MUDr. Šrobára. Je nenahraditeľný pri štúdiu dnes dosiahnutej úrovne poznania časti slovenských dejín, ktorá sa nijako nedá obísť. Je viac ako zjorné, že v zahraničí o Šrobárovi vyjdú štúdie ako o jednom z najvýznamnejších alebo najdôležitejších slovenských politikov XX. storočia.

■ CHMÚRNE PRIJATIE

Bol to prvý minister s plnou mocou pre správu Slovenska – a práve teraz je osobitná príležitosť pripomenúť si, že bol postavený pred problémy, akým dovtedy nečelil nijaký slovenský politik. Na Slovensko prišiel najprv v decembri 1918 do Žiliny, pretože Bratislava bola obsadená maďarskými vojskami a po rozpade monarchie budapeštianska vláda robila všetko pre to, aby udržala územnú integritu bývalého Uhorska. V Žiline ho čakalo nedôstojné, chmúrne prijatie, nič nebolo pripravené a zabezpečené, minister s plnou mocou sa ubytoval v priateľov Hálkovcov. Pritom do Žiliny ho vpravádzali ako „diktátora Slovenska“.

Do Bratislavy prišiel až v prvých dňoch februára 1919. V ten deň boli predstavitelia nemeckej a maďarskej sociálnej demokracie, ako aj rektor (maďarskej) univerzity intervaní, lebo prejavili úplnú nelojnosť voči Česko-Slovenskej republike, maďarskí a nemeckí pracovníci železníc a pošty začali štrajk, talianske vojenské velenie mesta sa ukázalo – pre náklonnosť k Maďarom – nespôsobilé plniť funkciu česko-slovenského vojska. Šrobár píše do Prahy a žiada vojenské posi-

ly, najmenej jeden pluk. „V Bratislave je od nás nepriateľ vzdialený asi tristo krokov, obyvateľstvo podnecujú maďarskí agenti a peniaze na odpor, štrajky ustávajú aj kvôli príchodu českých železničiarov.“

■ NITRA JE PROTI

Situácia nebola lepšia ani inde na Slovensku – Šrobár žiadal vojenské posily pre celú demarkačnú čiaru (tá sa až o rok, v júni 1920 stane hranicou), najmä pre Bratislavu, Lučenec a Košice, v Nitre pre dvojtvárnosť generála Boreániho úradníci a sudcovia písomne protestovali proti okupácii a vypovedali poslušnosť zákonom Česko-Slovenskej republiky, „Vyhlásili,“ píše Šrobár do Prahy, že „neuznávajú našu vládu a budú súdiť menom Maďarskej republiky.“

V. Šrobár ponúkal úrady, ponúkal prácu, ale stretával sa aj s rozpakmi, uhýbaním či priamo s odmietaním. „To v ňom zvyšovalo nedôveru k rozsahu a hĺbke slovenskosti na Slovensku,“ konštatuje historik R. Kvaček. Do všetkého vstúpilo aj kolkovanie peňazí, nechali si ich kolkovať iba tí, ktorí od februára 1919 verili, či dôverovali Česko-Slovenskej republike, väčšina obyvateľstva si však peniaze skryla, nevymenila. A v takej situácii sa rúcajú pokusy maďarskej vlády udržať rozličnými ponukami Slovensko v Uhorsku. Frustrácia maďarskej spoločnosti plus nacionalizmus otvorili cestu k moci maďarským komunistom, Bélovi Kunovi. Spájala sa s tým nádej, že sa podarí to, čo sa nepodarilo predchádzajúcej vláde – zachovať územnú integritu Veľkého Uhorska. V polovici mája 1919 vpadla na Slovensko maďarská červená armáda. Sťahujúci príbeh zápasu o Slovensko obsahuje dielo Mariána Hronského, najmä v jeho vrcholnej práci Trianon z dielne Ústavu politických vied, 2011.

■ MAĎARSKÝ CIEĽ

„Cieľom maďarskej červenej armády,“ konštatuje o. i. M. Hronský, „bolo podmaniť si celé Slovensko a pričleniť ho k Maďarsku, bojový duch jednotiek bol priaznivý pre útok, na čepiciach mali kovové štítky hlásajúce ‚Znovupodmanenie Horného Uhorska‘. Maďarská červená armáda nezadržateľne postupovala, francúzsky generál Pellé, hlavný veliteľ čs. armády, písal v tajnej depeši, bil na poplach: ‚Bojím sa, že prideme neskoro, celé Slovensko je ohrozené, celá budúcnosť tejto krajiny je spochybnená...‘“

Do Košíc sa maďarské jednotky dostali bez boja a maďarské obyvateľstvo ich triumfálne privítalo. Obľadili Prešov, vyhlásili Slovenskú republiku rád s tým, že „v prvom rade sme Maďari a až potom komunisti“. Na juhu sa rozprášené čs. jednotky začali znovu formovať až východne od Nitry, v strede po neúspešnom boji o Zvolen sa stiahli na čiaru Kremnica – Banská Bystrica. Keď čs. vojská ustúpili od Nových Zámok a pre Maďarov bola cesta na Bratislavu voľná, V. Šrobára ešte pred polnocou vyzvali, aby s vládou odišiel buď do Trenčína, alebo do Brna.

■ BITKA O BRATISLAVU

Tuhé boje sa viedli pri Bratislave. Už 25. marca 1919 vyhlásil V. Šrobár na celom území Slovenska stanné právo a keď nastala 5. júna kritická situácia, lebo bola obsadená veľká časť Slovenska na juhu a východe, odovzdal najvyššie právomoci vojenskému veleniu. Bratislava bola nebezpečne ohrozená, koncom júna sa tu odohrali najtuhšie boje. To potom zohralo svoju úlohu pri riešení hraníc – čs. strana požiadala medzinárodnú konferenciu o malú úpravu hraníc tak, aby Bratislava, a najmä jej prístav mali prednosť – teda aby mu patrila Petržalka. Táto požiadavka bola začiatkom augusta síce uznaná, ale čs. strana chcela obsadiť Petržalku a postaviť tak aj Maďarsko a aj maďarské jednotky pred hotovú vec. Odohral sa posledný a zároveň jeden z najstrhujúcejších a najdramatickejších príbehov prepady. Bol zachránený most cez Dunaj, zneškodnené náložky, ktorými ho chcela v prípade núdze maďarská stráž vyhodit do vzduchu, a zajatá maďarská posádka v Pečenskom lese.

■ PRIPOJENIE PETRŽALKY

Okrem výsadku, ktorý sa od priestoru Lafranconi v noci preplavil nepozorovane na druhú, petržalskú stranu, husárskym kúskom bol výkon príslušníkov Sokola, ktorí sa šplhali popod most. Urobili to v tme nebadane, prekvapili maďarskú stráž. Zneškodnenie maďarskej posádky bolo rýchle, nepadol ani jeden výstrel, bolo bez krviprelievania. Už ráno 14. augusta 1919 bola Petržalka pričlenená k Česko-Slovensku. Bol to posledný akt vojenského konfliktu s Maďarskou republikou rád, s maďarskou červenou armádou. Rokovania o stiahnutí maďarských vojsk sa odohrávali v bratislavskej Redute. Maďarského parlamentára previedli z Petržalky po moste so zaviazanými očami. Do Reduty šiel okolo vládnej budovy (dnes budova univerzity na nábreží Dunaja), v ktorej sídlil V. Šrobár.

Rokovanie znamenalo aj koniec mimoriadnych opatrení stanného práva vyhláseného 5. júna 1919. Do roka a do dňa – o rok neskôr 4. júna 1920 – všetko potvrdil historický akt obrovskeho významu: medzinárodná dohoda, ktorá po prvý raz určila dodnes platné, medzinárodné uznané hranice Slovenska, čo sa znovu potvrdilo v roku 1945 a napokon aj pri vzniku Slovenskej republiky v roku 1993 na rozdiel od Slovenského štátu, od ktorého pomníčkový proces vo Viedenskej arbitráži Nemecka a Talianska tretinu územia odčlenil.

POZNÁMKA

Meno profesora Richarda Marsinu je nerozlučne spojené s Historickým odborom Matice slovenskej a v širšom zmysle s celou Matice slovenskou. Už po obnovení HO MS (zanikol po nedobrovoľnom odchode prof. D. Rapanta z univerzity v ére boja proti „buržoáznemu nacionalizmu“) na valnom zhromaždení HO MS, ktoré sa konalo 11. decembra 1992 v Martine, bol zvolený za jeho predsedu. Niekoľko volebných období bol aj členom výboru Matice slovenskej.

Záslužná a prínosná práca profesora Richarda Marsinu

Peter MULÍK

Vlani sa prof. R. Marsina, rodák zo Šiaha (1923), dožil vzácneho jubilea a tento rok vydavateľovo Post scriptum vydalo súbor jeho prác Ku koncepcii a vývoju slovenskej historiografie. Pri jej prezentácii tajomník Matice slovenskej historik PhDr. Peter Mulík uviedol stručný výpočet matičných aktivít Dr. h. c. univ. prof. PhDr. Richarda Marsinu, DrSc., slovenského historika, archívára a špičkového znalca slovenského a uhorského stredoveku.

■ DLHOROČNÉ AKTIVITY

Profesor Richard Marsina je členom prezidia Matice slovenskej. V tomto jej najvyššom poradnom orgáne je jedným z najdlhšie pôsobiacich členov. Ako predseda Historického odboru MS R. Marsina listom predsedovi akademického senátu Univerzity Konštantína Filozofa prof. Obertovi vyjadril na podnet prezidia Matice slovenskej stanovisko HO MS k zriadeniu „maďarskej fakulty“ na UKF v Nitre (2001).

Najviac sa však jeho aktivity zameriavali na matičnú pôdu – na HO MS. V prelomovom roku 2000 bol HO MS spoluorganizátorom konferencie Slovinci na strednom Dunaji v Nitre. Profesor Richard Marsina vystúpil s referátom Politické štruktúry na Slovensku v 7. – 11. storočí. S Odborom mladých matičiarov sme usporiadali odborný seminár Slovensko v treťom tisícročí – korene a perspektívy v Trnave na Univerzite sv. Cyrila a Metoda, kde sa prof. Marsina venoval téme slovenského národného obrozenia.

S Mestským úradom v Žiline a so Štátnym okresným archívom v Žiline pripravil HO MS vedeckú konferenciu pri príležitosti 620. výročia udelenia privilégia pre žilinských Slovákov, kde prof. Marsina vystúpil s nosným referátom.

■ EURÓPSKY ROZMER

Historický odbor Matice slovenskej usporiadal v roku 2002 odborný seminár s medzinárodnou účasťou na tému Európske korene slovenskej kultúry a civilizácie, kde prof. Marsina prezentoval svoj postoj na vzťahy latinskej a byzantskej civilizácie a kultúry na našom území ako súčasťou spoločného európskeho duchovného základu. V tom istom roku zostavil zborník Nitru v slovenských dejinách.

V roku 2003 v zmysle novelizovaných stanov MS, ktoré novým spôsobom definovali vedeckú radu MS, HO MS navrhol predsedovi MS, aby bol prof. Marsina vymenovaný za jej predsedu. Veda a vedecký výskum patrí k hlavnému poslaniu Matice. Aby to tak bolo nielen verbálne, ale aj reálne vyvinul prof. Marsina mimoriadne úsilie.

V tom istom roku vystúpil za HO MS na vedeckom sympóziu Školská, vedná a kultúrna politika na Slovensku pred a po roku 1989 v európskom kontexte organizovanom Rakúskym ústavom pre východnú a juhovýchodnú Európu. V Nitre sa v roku 2004 konal odborný seminár v rámci Príbinoých osláv 2004, na ktorom vystúpil prof. Marsina s referátom Knieža Príbina v dobových súvislostiach.

HO MS vo svojej činnosti úzko

spolupracoval so Slovenským historickým ústavom MS, v ktorom bol prof. Marsina zástupcom riaditeľa ústavu, ako aj s ostatnými matičnými vedeckými a odbornými pracoviskami. Jeho personálne zázemie poskytovalo odborný potenciál pre viaceré matičné periodiká, najmä pre Historický zborník MS. Náš jubilant pravidelne prispieval do Historického zborníka MS, kde bol predsedom jeho redakčnej rady. Vydávanie Historického zborníka MS sa obnovilo po obnovení Historického odboru MS v roku 1996. Od roku 1997 toto periodikum vydával Slovenský historický ústav v spolupráci s HO MS. V rokoch 1996 – 2000 vychádzal zborník ako ročenka, od roku 2001 vychádza dvakrát ročne ako odborné periodikum.

V roku 2005 sa konali viaceré vedecké podujatia, zorganizované matičnými historikmi. Konferencia 175. výročie narodenia Fraňa Viťazoslava Sasinka sa uskutočnila 30. novembra 2005 v Skalici. Jej odborným garantom a editorom zborníka bol prof. Marsina. Aj v roku 2006 pokračoval HO MS vo vedeckých aktivitách. Spolu so Slovenským historickým ústavom a s Bulharským kultúrnym a informačným strediskom v Bratislave zorganizoval vedecké kolokvium Cyrilo-metodská tradícia u Slovákov a Bulharov, čo bola opäť doména jubilanta.

■ NESTOR MEDIAVELISTIKY

V roku 2008 pripravili matiční historici vedecké Kolokvium k etnogenéze Slovákov, z ktorého sme vydali publikáciu: Richard Marsina – Peter Mulík: Etnogenéza Slovákov. Kto sme a aké je naše meno. (Martin 2009).

Profesor Marsina, nestor slovenskej mediavelistiky, stál vždy na pozíciách autentického slovenskej interpretácie našich dejín. Aj jeho iniciatívy vzniklo Stanovisko slovenských historikov, jazykovedcov a archeológov zo 4. januára 2008. Jeho signatári odsúdili spochybnovanie autochtonnosti Slovákov na vlastnom národnom a štátnom území, ako aj ich kontinuitu dejín, kultúry a jazyka v súvislosti s medializovaným pokusom o verejné škandalizovanie predsedu vlády Slovenskej republiky, keď použil pojem starí Slovinci.

■ KRÁĽ SVÄTOPLUK

V roku 2010 sa HO MS podieľal na príprave vedeckej konferencie Kráľ Svätopluk (16. mája 2010) – téma ako predurčená pre prof. Marsinu. V tej súvislosti vzniklo aj Stanovisko odbornej komisie pri Slovenskom historickom ústave a Historickom odbore Matice slovenskej k odhaleniu jazdeckej sochy kráľa Svätopluka umiestnenej na Čestnom nádvorí Bratislavského hradu.

Slávnostnú náladu v Historickom odbore Matice slovenskej navodilo každoročné odovzdávanie Ceny Daniela Rapanta. V roku 1998 najvyššie ocenenie za prínos k rozvoju historických vied, za zásluhy o poznanie slovenských dejín a života Slovákov doma i v zahraničí dostal medzi prvými prof. PhDr. Richard Marsina, DrSc., spolu s PhDr. Jánom Tibenšským, DrSc.

REFLEXIA

Odchádzajúci prezident Ivan Gašparovič vo svojom rozlúčkovom prejave kritizoval súčasnú mamonársku spoločnosť a upozornil, že je to bohatstvo ducha, čo prináša človeku skutočnú slobodu. Nastupujúca hlava štátu Andrej Kiska, ktorý sa k úradu dostal zásluhou miliónov vložených do volebnej kampane, sa počas svojej inaugurácie vyjadril, že chce dať Slovensku takú víziu, ktorá by nadchla všetkých. Kisko vo vyjadrení je však na úrovni kedysi populárnej piesne Karla Gotta Hej, páni konšelé, já by chtěl na zemi ráj...

Niet nad skúsenosť

Ak spolupráca bývalého prezidenta s vládou Slovenskej republiky bola v podstate bezproblémová, sú vážne obavy, ako budú v nových pomeroch vychádzať nový prezident a premiér Robert Fico. Súčasny predseda vlády je v politike štvrtstoročie, pozná jej zákernosť, vie vybrať tú správnu cestu a hľadieť na blaho štátu. Najnovšie to ukázal odmietnutím novej doktríny hlavného veliteľa NATO Rasmussena, ktorý vyzval na nové kolo zbrojenia a na spustenie novej studenej vojny. Ficove argumenty sú logické. Ak sme ešte prednedávnom odušu zbrojili a brojili proti rozpinavosti USA, dnes je tu výzva rovnako srdnato zbrojiť a brojiť proti Ruskej federácii. Pohybujeme sa tak medzi dvoma extrémami, čo je absurdné.

„Nebudeme predsa ako barani vrtiac chvostom strkať hlavu do chomúta nového kola zbrojenia, keď sa tým obohati daktó úplne iný,“ povedal premiér Fico. Prezident Kiska ako vrchný veliteľ našich ozbrojených síl má iný názor – hovorí o vojenskej intervencii v Ukrajine a trvá na zvýšení rozpočtu na zbrojenie. Nový strach z Ruska rozhodne nie je to, čo by našu spoločnosť primárne znepokojovalo ako prezidenta Kisku. Ekonomická kríza nám priniesla stopätidesiat tisíc nezamestnaných a náš štát sa musí vyrovnáť najmä s tým. A Kisku netrápi kríza, postavenie eura, či ako zabezpečíme hospodársky rast, ale to, s čím vyrukoval Rasmussen. Všetko to vychádza z Ukrajiny, ktorá prešla veľkými eskapádami – tie si však zapríčinila sama a sama si musí vyriešiť svoje vnútorné veci. Cesta do EÚ nie je ľahká, a nie je to až taký raj, ako sme si aj my predstavovali. Ukrajina má svoje euforické vídenie. Preto rinčia zbrane. Robert Fico rinčanie zbraní odmieta, je za diplomatické riešenie. A v tom by mal spočívať náš postoj ako malej krajiny.

Peter JÁNOŠÍK

Jediná pamiatka na veľkého tvorcu

V SNN sme už dávnejšie uvěřili životopisnú črtu o slovenskom architektovi prvej polovice 20. storočia Ladislavovi Eduardovi Hudecovi, ktorý svojou tvorbou v USA, vo Švajčiarsku ale najmä v Číne, kde projektoval vyše šesťdesiat stavebných diel, dosiahol svetové uznanie. Do Číny sa dostal ako utečenec z ruského zajatia počas prvej svetovej vojny a pobudol tu bezmála tri desaťročia, pričom podľa jeho projektov sa postavilo niekoľko monumentálnych stavieb najmä v Šanghaji, medzi nimi aj hotel Park, prvá výšková budova na ázijskom kontinente. Na Slovensku máme jedinou pamiatku po našom veľkom rodákovi: ešte ako dvadsiatyjedenročný poslucháč fakulty architektúry v Budapešti projektoval vo Vyhniciach kaplnku Panny Márie Kráľovnej. Pri storočnici jej vysvätenia 26. júla t. r. sa na kaplnke slávnostne inštalovala pamätná tabuľa, pripomínajúca jej autora a vznik. Inicialovali ju nadšníci z Banskej Bystrice, zo Zvolena a okolia – krajanovia veľkého slovenského architekta.

(JČ)

Cyrlometodské dni v Terchovej sa uskutočnili už po dvadsiaty piaty raz Jubileum holdu solúnskym misionárom

Text a foto: Igor VÁLEK

Štvrtstoročie je vždy jubileum hodné zaznamenania. Navyše keď ide o jubileum podujatia súvisiaceho s erbovým národným kultúrnym a duchovným odkazom, je dôvodov na zastavenia sa pri ňom ešte viac. Hovoríme o Cyrilometodských dňoch (CMD), ktoré sa 3. – 6. júla už po dvadsiaty piaty raz konali v Terchovej. Začnime zdanlivo od konca. Od myšlienky, pocitu, ba priam presvedčenia, ktoré sa vo mne rozoznili ako najhlasnejšie kostolné zvony bezprostredne po posledných tónoch záverečného galakonzertu 25. ročníka terchovských Cyrilometodských dní.

Kňazi i veriaci počas cesty na vrch Oravcove.

Ešte počas neutíchajúceho potlesku som si jasne uvedomil, že preplnený terchovský Kostol sv. Cyrila a Metoda netlieskal „len“ exkluzívnym umelcom a ich interpretáciám diel hudobných génirov spred stáročí. Všetky ruky – ako harmonicky predĺžené „nástroje“ srdca a duše – nadšených divákov tieskali a aj takto spontánne ďakovali mnohovrstevnému odkazu solúnskych bratov z ešte väčšej hlbiny čias a zároveň všetkým tým stovkám ľudí, ktorí sa od roku 1990 vždy začiatkom júla v Terchovej starali a starajú o vždy bohato prestretý (po každej stránke, nechýba nijaký predpísaný chod) „stôl“ kresťanskej viery, národného ducha a svojbytné slovenskej kultúry.

Ako hovorí Peter Cavadaj, jeden z ľudí, ktorí stáli na začiatku klbka odvíjajúcej sa tradície a stojí pri ňom podnes: „Roky utiekli dolu vodou, všeličo skončilo v nenávratne..., čo ostalo, je silné neochvejné presvedčenie, že to všetko malo, má a bude mať hlboký význam a zmysel. Naša obec zásadným spôsobom prispela k skutočnosti, že cyrilo-metodská tradícia zapustila pevné korene v najnovšej histórii... Nie náhodou zvykneme túto tradíciu označovať za dedičstvo otcov, nie náhodou ona zohrala rozhodujúcu rolu v dejinnom procese stvárňovania národného povedomia Slovákov!“

Opakovanie je matkou – múdrosťou, skôr ako sa pozrieme na aktuálne dianie v rázovitej obci, podme aspoň na chvíľu spolu s ňou za otcami, patrónmi Slovenska a dejmi historickými. No svojou mohutnou silou stále aktuálnymi, chcelo by sa napísať večnými...

■ NA POČIATKU BOLO...

Budúci zvestovatelia sa narodili v meste Solún (Thessaloniké) v severnom Grécku, Metod okolo roku 815 a Konštantín v roku 827. Metod úspešne študoval právo, stal sa správcom veľkej byzantskej župy, ktorej obyvateľstvo bolo sčasti slovanské. Konštantín zas študoval v Carihrade na cisárskej škole spolu s budúcim cisárom Michalom III. a po skončení štúdií zastával vysoké funkcie, k čomu ho predurčovali jeho vrodenej schopnosti a nadobudnuté vedomosti. Ved bol napríklad bibliotekárom carihradského patriarchu a prednášal aj na cisárskej škole. Najmä jeho vzdelanie, opierajúce sa o iskričivý um, viedlo dobových súčasníkov k tomu, že ho už v mladosti označovali za „filozofa“.

V roku 855 bratia odišli do kláštora na horu Olymp v Malej Ázii. Cisár Michal III. ich však čoskoro poslal ako poslov k Chazarom, ktorí

mali svoje sídla medzi Čiernym a Kaspickým morom. Cestou sa zastavili na Kryme, kde po sústreďovaní hľadani našli pozostatky sv. Klementa, štvrtého pápeža, ktorý zahynul mučeníckou smrťou. (Pozostatky neskôr preniesli do Rima a odovzdali pápežovi.) A teraz príde pre nás Slovákov minulosti, prítomnosti aj budúcnosti – to najpodstatnejšie. V ich osobnom a našom národnom živote. Konštantín, ktorý neskôr prijal mníšske meno Cyril, a Metod prišli v roku 863 zo Solúna na žiadosť kráľa Rastislava na Veľkú Moravu, aby tu šírili kresťanstvo a kultúru. Ešte skôr ako odišli na túto misiu, Konštantín zostavil pre vtedajších Slovanov písmo – hlaholiku! Do tohto nového jazyka bratia preložili celú liturgiu (texty bohoslužieb) a tiež časť Biblie. Bol to neuveriteľne revolučný a prezieravý krok, pretože pri bohoslužbách sa dovtedy používali len tri jazyky: gréčtina, hebrejčina a latinčina. Takto sa pre náš národ otvorili nielen mnohé obzory, ale ho postavili na roveň mnohým. V roku 868 pápež Hadrián II. požiadavke vierozvestcov vyhovel a povolil slúžiť latinskú liturgiu v reči zrozumiteľnej ľudu. V nej sa ohlasovalo evanjelium, vysluhovali sviatosti a konali bohoslužby, staroslovenčina bola ďalším liturgickým jazykom! Skrátené napísané – písmo a jazyk sa stali aj základom vzdelanosti a kultúry našich veľkomoravských predkov.

Ďalším dôležitým a prezieravým krokom bolo, že okrem hlásania evanjelia solúnski bratia pripravovali svojich nasledovníkov, mladých mužov, na kňazstvo. Čas letel ďalej, Konštantín, ktorý na sklonku života prijal meno Cyril, vstúpil v Ríme do kláštora a tu zomrel 14. februára 869. Pochovaný je v Bazilike sv. Klementa v Ríme, kde sa jeho pozostatkom a pamiatke už bolo pokloniť veľa Slovákov súčasnosti. Pápež Hadrián II. vymenoval Metoda za apoštolského legáta a za arcibiskupa pre územie Veľkej Moravy. Cestou z Ríma ho však bavorskí biskupi zajali a väznil. Metod zomrel 6. apríla 885 a pochovali ho v hlavnom moravskom chráme. Zatiaľ však nie je jasné, kde sa presne nachádzal...

Na záver krátkej historickej exkurzie musíme jednoznačne podčiarknuť, že sv. Cyril a sv. Metod patria k najvýznamnejším osobnostiam v dejinách slovenského národa. Dar ducha, písma a vzdelanosti, ktorý nám nezištne priniesli, nám dovolil už v druhej polovici 9. storočia pripojiť sa k civilizovaným kultúrnym národom Európy. Prenesené vyjadrené, na počiatku bolo – cyrilo-metodské slovo... Význam ich mi-

sie a ich prínos k rozmachu kresťanstva v celej Európe vyzdvihol v roku 1980 pápež Ján Pavol II., keď ich vyhlásil za spolupatrónov Európy.

■ VEĽKOSŤ ČLOVEKA

Po nedeľnej procesii veriacich a slávnostnej cyrilo-metodskej svätej omši na vrchu Oravcove Žilinský diecézny biskup Mons. Tomáš Galis povedal: „Ak stratíme vieru, stávame sa naozaj takými, akými sme boli predtým. My sme boli spôsobilí skutočne len na to, aby sme boli otrokmi. Ale to je nie hrdošť človeka. Hrdosť človeka je, ako náš veľký Hviezdoslav kedysi povedal: Hor hlavu a negáň tupo! Toto je veľkosť človeka, kresťana. Pozeráť s hrdošťou a dvíhať ešte aj ostatných. Možno práve preto, že nemajú náplň, ktorú máme my. Že nemajú dar viery. A práve v tejto dobe nám dar viery môže veľmi pomôcť, aby sme boli povzbudením a oporou aj pre ostatných...“

Štátny a cirkevný sviatok vierozvestcov sv. Cyrila a Metoda sa – najmä presne 5. júla – na viacerých miestach Slovenska niesol v znamení pripomenutia si týchto osobností a ich neprehliadnuteľného prínosu pre formujúcu sa kresťanskú vieru, národnú silu i vznikajúcu jedinečnú kultúru pod Tatrami a Fatrami, vedľa Dunaja i Váhu. To najtradičnejšie podujatie sa konalo na severe Slovenska v Terchovej. Na margo onej štvrtstoročnice riaditeľ tunajšieho MKS Rudolf Patrňák, ďalší muž, ktorý obetavo a presvedčivo stojí pri dňoch od ich zrodu, zaspomínal aj takto: „Prišli sme ako prví s myšlienkou, že si chceme takýto sviatok uctiť, udržať, rozvíjať a zveľaďovať. Popri podujatiach, ktoré tu máme, nám chýbal typ, ktorý by naplnil a sýtil dušu. Bola tu silná skupina organizátorov na farskom i obecnom úrade a kultúrnym stredisku, ktorí sa dali dohromady a vedno kráčajú až dodnes. Je množstvo podujatí, ale tých, ktoré majú zmysel a obohacujú človeka, je veľmi málo. Odkaz Cyrila a Metoda sa snažíme naplniť v plnom rozsahu – viera, vzdelanie, kultúra. Myslím si, že ľudia si k nám našli cestu a chodia tu radi.“

Treba opäť pripomenúť (pravidelní čitatelia SNN to už vedia!), že

Terchová bola už v roku 1990 prvým miestom na Slovensku (i vo vtedajšej federácii), kde sa konalo podujatie reflektujúce nadčasový odkaz misie solúnskych bratov sv. Cyrila a Metoda, od roku 1980 už aj spolupatrónov celej Európy. Obdivuhodné je, že práve Terchová, rodisko legendárneho Juraja Jánošíka, je jediným miestom na Slovensku, ktoré si udržalo pravidelnosť a bohatú programovú skladbu – svojich a našich – Cyrilometodských dní. Ich organizátori aj v tomto roku pripravili bohatý, dôstojný a zároveň dostatočne atraktívny program. V ňom tradične popri najsilnejšom duchovnom pilieri (viaceré svätej omše a procesie, liturgie, krížová cesta) opreli ich pomyselnú stavbu o ďalšie koncerty duchovnej hudby, výstavy (priamo v kostole filatelistická s uvedením príležitostnej poštovej pečiatky) a iné sprievodné akcie (slávnostné odovzdanie ikon sv. Klimenta a Nauma zástupcami mačedónskeho mesta Ochrid).

■ PAMÄTNICA O TRADÍCII

K výročiu vyšla aj ďalšia knižná pamätka (podobne ako pred piatimi rokmi, no oveľa bohatšia), ktorá podrobne mapuje zrod myšlienky, jej postupné rozvíjanie sa počas všetkých doterajších ročníkov, ale i cyrilo-metodskú tematiku v kontexte slovenskej umeleckej spisby z pera jej zostavovateľa (a súčasného maticného tajomníka) Petra Cavadaja. Štvordňové podujatie vyvrcholilo v nedeľu poobede záverečným galakonzertom v priestoroch tunajšieho najväčšieho slovenského chrámu zasväteného solúnskym bratom. O symbolickú bodku sa postarali Štátny komorný orchester zo Žiliny, spevácky zbor martinských madrigalistov Cantica Collegium Musicum a Žilinský zmiešaný zbor s viacerými opernými aj inštrumentálnymi sólistami, ktorí uviedli svetovú premiéru Veľkomoravskej predohry P. Kršku, klavírny koncert J. N. Hummela a Mozartovu 16. Korunovanú omšu. Stále živý cieľ, ktorý opakovane každý rok sledujú v Terchovej – zachovať dedičstvo otcov, vieru, reč, jazyk a kultúru, ktoré sú aktuálnym odkazom sviatku svätých Cyrila a Metoda pre celé dnešné Slovensko –, organizátori CMD opäť dokázali.

A ešte niečo veľmi dôležité. Kto navštevuje Terchovú počas spomínaných dní pravidelne, nemôže prehliadnuť očividné skutočnosti poukazujúce na to, ako dobrá myšlienka pretavená na uskutočnené činy a s ňou i celé sprítomňovanie odkazu napredujú. Opäť sa, našťastie!, potvrdzuje neodškriepiteľná logika súvislosti: zmysluplný pohyb napred má pozitívny vplyv na všetkých a všetko, ktorí sa na ňom tvorivo zúčastňujú. Dovidenia o rok v Terchovej, prídte sa aj vy posunúť vpred!

Cyrilometodská symbolika od akademického sochára Milana Opálku na vrchu Oravcove nad Terchovou.

MEDAILÓN

Osud mu nedoprial dlhý život, presnejšie – nedopriali mu to politické zvraty na našom kúske sveta. Jeho literárne dielo má však trvalé hodnoty, rovnako ako aj jeho diplomatický prínos pre Slovensko. Nemali by sme preto na Ivana Horvátha, nevšedne vzdelaného a veľmi aktívneho Slováka, zabúdať. V deň, keď vychádza toto naše číslo, si pripomíname stodesiate výročie jeho narodenia.

Osobnosť moderny

Narodil sa 26. júla 1904 v Senici, gymnázium vyštudoval v Bratislave, právo v Prahe a Drážďanoch, medzinárodné právo a diplomaciu na parížskej Sorbone, aby v roku 1928 prišiel promovať na svoju alma mater – Právnickú fakultu UK v Bratislave. V českej konkurencii sa do diplomatických služieb nedostal, napriek svojim jazykovým znalostiam a štúdiu diplomacie – a v čase prvej Slovenskej republiky, keď bol oňho záujem, sa zapojil do priprav SNP (od roku 1943 bol členom ilegálnej Slovenskej národnej rady), preto až do konca vojny zostal v ústraní. Pracoval ako advokát v rodnej Senici a venoval sa literárnej tvorbe. Z tých rokov sú jeho knihy próz *Mozika života a snov*, *Človek na ulici* a *menovité zbiereka piatich noviel Vízum do Európy – kniha, ktorá strhne aj súčasného čitateľa*. V roku 1930, keď vyšla, bola prvým výrazným posunom od hodnôt slovenskej klasiky k novým spôsobom literárnej výpovede. Znamenala začiatok slovenskej literárnej moderny. Celé ďalšie desaťročie mu v matičných Slovenských pohľadoch vychádzajú skvelé psychologické prózy prevažne z prostredia novej slovenskej inteligencie, podobný charakter má aj kniha noviel *Tak sa to malo stať* (1944) s atmosférou rodného a spoločenského života v rokoch prvej Slovenskej republiky.

Po vojne ho zhltili funkcie, ktoré mu spoločnosť nadelila – bol poverenikom sociálnych vecí, podpredsedom Slovenskej národnej rady a súčasne šéfredaktorom Kultúrneho života, v rokoch 1948 – 1949 stálým delegátom Č-SR pri Organizácii Spojených národov, potom ešte rok našim veľvyslancom v Budapešti, vyšli mu ešte dve knihy – cestopisné črty *Návrat do Paríža* a *novely z prostredia bratislavskej bohémie Život s Laurou, niekoľko výberov jeho noviel v češtine, poľštine, nemčine, litovčine, pár próz pre deti, jeho preklad Maupassantovho románu Život – a to bol koniec*. Komunistická moc ho obvinila z buržoázneho nacionalizmu, desať rokov si odsedel vo väzení, zlomilo mu to zdravie a krátko po prepustení zo žalára umrel. Na prelome rokov, keď sa vlastne stretnú dve jubileá – stodesiate výročie narodenia a päťdesiate piate výročie smrti – by si jeho dielo nepochybne zaslúžilo pozornosť aspoň zo strany spisovateľskej obce.

(jč)

Juraj Košút bol pozoruhodná osobnosť slovenského národného hnutia
By Ťa naveky potomkovia chválili...

Pavol PARENÍČKA – Foto: archiv SNN

Jednu z najpozoruhodnejších postáv slovenského národného hnutia a obrodzenia predstavuje Juraj Košút. Pochádzal zo starého turčianskeho šľachtického rodu Košútcov z Košút a Dvorca. V časoch 18. a 19. storočia, keď drvivá väčšina vysokej, strednej i drobnej pôvodne slovenskej šľachty v nacionalistickom ošiali podľahla nátlaku maďarizácie v Uhorsku, na slovenskej strane z privilegovaných vrstiev skutočne zostalo len zopár jednotlivcov.

Erb rodiny Košútcov

Kým slovenskej inteligencie pod tlakom maďarizácie ubúdalo, Juraj Košút verejne prejavil svoje vlastenecké postoje, stal sa spolupracovníkom Ľudovíta Štúra a obrancom štúrovej mládeže. Tá si jeho príklad nesmierne vážila, najmä básnickí veľikáni Janko Kráľ a Janko Matúška.

■ KOŠÚTOVCI Z KOŠÚT

Rodostrom zemianskeho rodu Košútcov siaha hlboko do minulosti. V roku 1263 im uhorský kráľ Belo IV. udelil šľachtický titul s feudálnym lénom v Turci. Mimochodom – Hrádok pri Košútoch, známy ako Atilova hrobka, je významná archeologická lokalita, ktorú obýval už ľud lužickej kultúry. Neskôr bol spojený aj s rímskou antickou, potom so slovanským osídlením a s mohylami v Priekope... Zakladateľ rodu Košút z Dvorca mal dvoch synov, a to Andreja a Pavla z Dvorca (ním začínajúca vetva vymrela po meči v prvej polovici 16. storočia). Andreja Košúta po prvýkrát spomína listina z roku 1359 ako vlastníka kuriáľnej osady Košúty (predtým Dvorec), dnes súčasť Martina. Treba poznamenať, že ich feudálny majetok nebol veľký a veľké neboli ani košútské zemepanské podiely v ďalších turčianskych osadách, získané väčšinou z vena ich manželiek z vážených a zo starobylých, ale taktiež schudobnených zemianskych rodov Benickovcov z Beníc, Jesenskovcov z Horného a Dolného Jasena, Rakovskovcov z Rakova, Rakšaniovcov z Rakše, Tomčaniovcov z Tomčian, Záborskovcov zo Záboria, a najmä s Košútcami susediacimi Zátúreckovcami z Záturčia. Ako relatívne malí vlastníci pôdy si ju museli brániť proti veľmožským rodom Jušovcov, Kostkovcov, Majténovcov, Pongráčovcov a po roku 1526 pred dedičnými turčianskymi županmi Révaiovcami, často aj za cenu dlhých súdnych sporov. Z Košútcov nikto historicky mimoriadne nevynikol, vari len Ján Košút, ktorý napomáhal v roku 1639 založenie filie záturčianskej evanjelickej farnosti v Košútoch (Kostol Dobrého pastiera sa nachádzal na vršku v Dolnom Záturčí a založili ho rody Zátúreckovcov, Košútcov, Révaiovcov a Tomčaniovcov), ale najmä jeho syn Mikuláš Košút (okolo 1595 – 1661). Ten sa ako kapitán stotiny turčianskych husárov zúčastnil na obrane pevnosti Nové Zámky, kde padol do tureckého zajatia a prišiel v ňom o život. V druhej polovici 18. storočia vlastnil Košúty Pavol, ktorý spoločne s manželkou Zuzanou, rod.

Benickou, vychoval synov Šimona, Ladislava, nášho Juraja a dcéru Janu. Ladislav Košút (1762 – 1839) absolvoval právnické štúdiá a pôsobil v službách grófov Andrášiovcov na monokom panstve v Zemplínskej stolici. Tam sa aj oženil s Karolínou, rod. Weberovou (1770 – 1853), pričom vychovali štyri dcéry a jediného syna Ľudovíta (Lajos Kossuth), ktorý sa narodil 18. septembra 1802 v obci Monok a pokrstil ho o deň neskôr v evanjelickej kostole mestečka Tällya. V roku 1808 sa Kossuthovci presťahovali na dnešnú slovensko-maďarskú hranicu do Nového Mesta pod Šiatrom (Sátoraljaújhely), kde Lajos Kossuth dospieval.

■ Z KUSÝCH DÁT

Juraja Košúta pokrstili 12. mája 1776 v artikulárnom chráme v Neccaľoch a po menách rodičov sú v matrike uvedení ako krstní rodičia Pavol Jesenský, Pavol Dávid, Barbora Lamošová, vdova po Ladislavovi Šandorovi, a Jana Rakšaniová. O detstve a štúdiách Juraja Košúta sa nezachovalo nijaké správy, okrem tej, že ostal hospodáril na rodinnom majetku v Košútoch. Ako dvadsaťsedemročný sa Juraj Košút z Košút a Dvorca 2. novembra 1803 oženil s Annou Karolínou Zolnesisovou z Neccpál, ale ich štyridsaťšesťročné manželstvo nebolo naplnené deťmi. A keďže im chýbal vlastný drobzig, podľa dochovej tradície často u nich v Turci trávil prázdniny synovec Lajos Kossuth. Jeho strýc vynikol ako poľnohospodársky odborník, zaviedol moderný štvorhonorový oševný postup so zaradením zemiakov, venoval sa pestovaniu obilnín aj ovocnárstvu. Odborné články Pro poľných hospodárů a Rozmnožování ovocného stromov publikoval v roku 1845 v Novom i starom vlastenskom kalendári svojho priateľa z Liptovského Svätého Mikuláša Gašpara Fejérpatakého-Belopotockého. Košútský erb, možno aj právnické vzdelanie a znalosť jazykov (popri slovenčine a češtine ovládol rečou i písmom maďarčinu, nemčinu a latinčinu) mu zabezpečili, že bol asešorom turčianskej stolicej sedrie, ale aj prísediacim súdov susedných stolíc – Liptovskej, Oravskej a Trenčianskej. Podľa Jozefa Miloslava Hurbanu zastával Juraj Košút aj funkciu dozorca evanjelickeho cirkevného zboru v Záturčí, kde v rokoch 1816 – 1831 pôsobil ako kazateľ slovenský národovec Ján Kalinčiak, otec štúrovského dejateľa a romantického spisovateľa Janka Kalinčiaka (1822 – 1871), jedného z najbližších druhov a spolupra-

covníkov Ľudovíta Štúra. Ntreba asi pochybovať o tom, že i Kalinčiakovci mali vplyv na formovanie sa Košúťovho rodolubského povedomia.

■ V NÁRODNOM HNUTÍ

Ľudovít Štúr v liste Augustovi Horislavovi Škultétymu, ktorý pôsobil ako kaplán a tajomník superintendenta Pavla Jozeffyho v Tisovci, mu 1. novembra 1842 dáva na vedomie senzáčnú správu: „Ale poslyš! Turčianske zemanstvo mi psalo list, v kterémž mi oznamuje, že pakli potřebuji svědectví o potřebě politických novin slovenských, ono mi takové vydá. Na čele tohto zemanstva, poslyš, poslyš stojí Košut, strýc toho vztěklivce pešťanského. To jsou utěšené věci!“

Juraj Košút sa teda jednoznačne postavil za Štúrovo úsilie získať od budinskej Uhorskej miestodržiteľskej rady licenciáciu pre perspektívu vydávania slovenského politického periodika, k čomu v liste pisanom Štúrovi poznamenal: „Bolesně zajisté by s námi jednáno bylo, kdyby jediné národu našemu – ani Horvatí, Srbové, Němci, myslím, až sedm novin mají – žádost jeho odopřena byla.“ V tejto súvislosti Košút naozaj poslal Štúrovi osvedčenie, v ktorom sa stoštyridsaťosem Turčanov, zväčša zemanov a stoličných úradníkov, vyslovilo za úradné povolenie vydávania Slovenských národných novín. Týmto počínom sa Juraj Košút dostal do povedomia štúrovcov. O Košúťovom včlenení sa do národného hnutia a bojoch o slovenské noviny Štúr 12. marca 1843 informuje aj svojho bývalého žiaka, v tom čase vychovávatela v Hodruši, básnika Andreja Sládkoviča, na margo čoho poznamenal: „Na čele zemanstva stojí Košut, strýc pešťanského fanatika, kterýž mi mimo to utěšený list psal, plný slovenské srdečné horlivosti.“

Medzi Košúťom a Štúrom začala prúdiť korešpondencia, pričom starý turčiansky zeman sa mladému slovenskému vodcovi dôverne vyznal z vlasteneckých nálad. Písal trebárs v takomto tóne: „Ja pokud živ budu, nakoľik síly mě postačí, neobmeškám všechno k dobru národu mého slovenského vynakládati!“ Košút nemlčal ani začiatkom roka 1844, keď odvolali Štúra ako námestníka profesora na katedre reči a literatúry československej na evanjeliccom lýceu v Bratislave, ba podnikli sa kroky aj k samotnému zrušeniu katedry profesora Juraja Palkoviča. Slovenská strana na to reagovala finančnými zbierkami na jej záchranu, do ktorých sa v júni 1844 zapojilo opäť turčianske zemanstvo pod organizačným vedením Juraja Košúta. Ten zaslal časť vyzbieraných peňazí aj na evanjelickej lýceum do Levoče, kde ešte v marci 1844 protestne odišli štúrovci z Bratislavy a napokon trinásť pokračovali v lyceálnych štúdiách na levočskom ústave. V auguste 1844 po založení štúrovského spolku Tatrin je Juraj Košút spoločne s Lúčanským uvedený ako spolkový zberateľ za zemanstvo v Turčianskej stolici. V tomto období sa o postojoch Juraja Košúta dozvedáme aj sprostredkovane z listu Jána Kollára, ktorý 12. septembra 1844 adresoval biskupovi potiského dištriktu a apologetovi štúrovcov Pavlovi Jozeffymu. Môžeme sa v ňom dočítať: „Včera som dostal latinský list z Košút (dedina v Turci) od Jiřího Košuta, bratranec pověstného Ludvíka (Kollár, hoci ako rovený Turčan z Mošovic a znalec miestnych pomerov, si pomýlil príbuzenský vzťah Košúťovcov – poznámka PP), redaktora Hírlapu, kde onen tohto vztěklivcem a ztřeštěncem nazývá, hnevá sa na něho, že se stal nepřitelem svého rodu a národu...“ Inak Lajos Kosuth, ako pozna-

menal vo svojich spomienkach Štefan Marko Daxner, „... skrze sestru svoju (za slobodna Lujza Kossuthová – poznámka PP), vydatú za Jozefom Ruttkayom, bol v druhom stupni v švagrovstve s našim superintendentom Pavlom Jozeffym. Jozeffyčka, moja krstná mama, roku 1846... išla cez Pešť a chcela navštíviť matku Kossuthovu, ja som ju odprevadil k nej. Panie sa zhovárati po slovensky.“

■ OBLÚBENEC ŠTÚROVCOV

V roku 1844 sa udalosťou číslo jeden v literárnom i v kultúrpolitickom živote Slovákov stalo vydanie 2. ročníka Hurbanovho almanachu Nitra ako vôbec historicky prvej knižnice slovenčiny. Jeho zostavovateľ, redaktor a vydavateľ Jozef Miloslav Hurban ho venoval Jurajovi Košúťovi ako „Slovákou obrancovi horlivému, nářečja milovníkovi a krajanovovi svojich prjatelovi vernjemu“.

■ PRVÉ ČÍSLO SNN

Prvého augusta v roku 1845 po dlhých obštrukciách a bojoch s feudálnou administratívou vyšlo prvé číslo Štúrových Slovenských národných novín a Juraj Košút sa pod značkou Ď. K. zaradil do okruhu ich dopisovateľov. Košúťova aktivita v národnom hnutí kulminovala. Janko Matúška ho oslávil v ďalšej óde Vysoce urozenému pánu, pánu Ďurkovi Košúťovi, uverejnenej v roku 1845 v Belopotockého kalendárovej prílohe Slovenský pozorník, z ktorej obsahu jasne vyplýva, že štúrovci osobne navštevovali kúriu v Košútoch, keď putovali Turcom a Považím. Koho fyzicky stretli? Nuž ak sa Juraj Košút podobal na svojho synovca Lajosa Kossutha, môžeme si ho priblížiť a predstaviť na základe úradne vydaného zatykača zo 4. septembra 1849: „... stredná postava, priemerná sila, chudost', okružla bladá tvár, vysoké čelo, gaštanové vlasy, modré oči, čierne obočie, rovný nos, malé, pekné ústa, zachovalé zuby, okrúhle plecia, čierna brada a fúzy, plný vlas, vlasy na predku riedke až na temeno, prsia hodne široké, škôr ploché ako vypuklé, prsty dlhé, držanie tela pokojné, zrak ohnivý, v pohyboch mierny, chod pevný, hlas príjemný, keď potichu hovorí, ľahko poznateľný, zo zvlášť pekne formovaných očí vyráža lahodnosť, hovorí nemecky (ale nie pravidelne a dobre), maďarsky, latincky, slovensky (tótul), francúzsky, taliansky, židovský, grécky, anglicky a turecky.“ V čase vystavenia tohto dokumentu bol Juraj Košút už niekoľko dní mŕtvy.

■ POMNÍK VĎAKY

Juraj Košút zomrel vo veku sedemdesiatich rokov akoby symbolicky v predvečer konca Slovenského povstania a završenia tretej dobrovoľníckej výpravy na Slovensko 31. júla 1849 v Košútoch. Takmer o trinásť rokov neskôr, 7. januára 1862, zverejnili Pešťbudínske ведомosti správu o skone jeho manželky Anny Karolíny Košúťovej. Píše sa v nej: „Spomenutá vdova nezanechala po sebe žiadnych dielok a poručila starootčičej celustičku celú deťom Kossuth Lajosovým (synovia Ferenc a Lajos Tódor, dcéra Vilma)... Exekútor testamentu poslal o tom návestie Kossuthovi a pripojil k nemu odpis v našej milýj slovenčine. Čo si asi pomyslí, keď to do ruky dostane?“ – pýta sa na záver článku redaktor Vedomostí Ján Francisci-Rimavský.

Ani dnes nevieme, ako na to reagoval Lajos Kossuth, ale dobre vieme, že jeho strýko Juraj Košút napriek šľachtickému pôvodu nikdy nezaprel svoj slovenský rod a národ, ba zo všetkých síl aj podporoval národné hnutie a jeho štúrovských vodcov. Preto túto osobnosť musíme jednoznačne zaradiť do galérie veľkých Slovákov, tak ako to poetically svojho času učinil autor našej národnej hymny Janko Matúška: „Ujal si sa svojich, nečakáš odmeny!// Slová málo má, znáš Ty jeho psotu, // potom dakedy, keď sa svet premení // pomníkom splatia veľikú dobrotu...“

Pätkorunák z roku 1939 – prvá slovenská minca

Zaujímavý svedok na dobu a jej aktérov

Zbyšek ŠUSTEK – Foto: archív autora

Vznik Slovenského štátu 14. marca 1939 nastolil mnoho náročných úloh. Patrílo k nim aj vytvorenie nových platidiel. Ministerstvo financií 20. mája 1939 vyzvalo Kremnickú mincovňu, aby pripravila návrh koncepcie novej sústavy mincí. Mincovňa túto úlohu privítala. Umožňovala totiž uskutočniť starší zámer zaviesť menšie a ľahšie mince, než boli mince z prvej polovice dvadsiatich rokov 20. storočia.

Ešte predtým ministerstvo financií oslovilo medailérov mincovne Antona Háma a Andreja Petra, aby pripravili umelecký návrh na pätkorunák. Došlo pritom k sporu o podobu štátneho znaku. Jeho definitívna podoba totiž bola schválená až 23. júna 1939 a autori ju nepoznali. Preto znak stvárniť voľne. Postupovali rovnako ako rôzne úrady, ktoré na začiatku existencie Slovenského štátu potrebovali na svojich pečiatkach a dokumentoch zobraziti štátny znak a ako provizórium si zväčša zvolili slovenský znak z malého štátneho znaku Č-SR, umiestnený na španielskom štíte. Na príkaz ministerstva financií, ktoré obom autorom poskytlo definitívnu podobu štátneho znaku ešte pred jeho schválením, museli návrh prepracovať. Robili to však neradi. V nádeji, že sa im podarí presadiť vlastný návrh, pripravili razidlá s oboma podobami znaku.

■ DVA BOLI ZLATÉ

Dvadsať prvého júna – na symbolický v deň prijatia ústavy, sa

v prítomnosti ministra financií Dr. Mikuláša Pružinského slávnostne začala sériová razba. Na stroj, ktorým sa prvé pätkorunáky razili, pripievnili mosadznú tabuľku s textom NA PAMIAŤKU RAZBY PRVÝCH SLOVENSÝCH PEŇAZÍ DŇA 21. VI. 1939 a faksimile podpisu Dr. Pružinského. Pri tejto príležitosti boli vyrazené aj dva zlaté odznaky, jeden dostal Dr. Pružinský a druhý predseda vlády Dr. Jozef Tiso. Ďalej bolo vyrazených štrnásť strieborných odrazkov.

Dostali ich členovia vlády a správneho zboru mincovne. Boli uložené v špeciálnej kazete so zlateným textom na veku. Nie sú to však mince, ale medaily. Pamätnú tabuľku i strieborný odznak môžete vidieť v Národnej banke Slovenska – Múzeu mincí a medailí v Kremnici.

K zlatým odznakom sa viaže zaujímavý príbeh. Keď sa o nich dozvedeli predstavitelia mesta Kremnica, obrátili sa v roku 1940 na mincovňu s prosbou, či by bolo možné vy-

raziť jeden aj pre Mestské múzeum. Boli ochotní na tento cieľ poskytnúť aj potrebné množstvo zlata. Mincovňa chcela mestu vyhovieť, ale nemohla o razbe rozhodnúť sama. Preto sa obrátila na ministerstvo financií. Ani ministerstvo nebolo proti, ale jednoznačný súhlas nedalo, vec zapadla a dodatočná razba pre kremnické múzeum sa neuskutočnila. V tejto súvislosti sa po Kremnici šíрили povesti, že zlatých odrazkov je viac a že dokonca jeden z kremnických žobrákov sa jedným z nich chválil. Bola to samozrejme iba klebeta. Ale je zaznamenaná v archívnych prameňoch.

■ ZAUJÍMAVÉ SPOJITOSTI

Okrem svojho prvenstva je pätkorunák zaujímavý aj inak. Chýba na ňom názov štátu. Môže to mať dve príčiny. Prvou môže byť snaha vyhnúť sa názvu Slovenský štát v situácii, keď sa očakávalo, že prijatím ústavy sa názov štátu zmení. Druhou môže byť prejav skrytých zápasov o charakter nového štátu. Natíska sa totiž otázka, prečo ministerstvo financií na pätkorunák vehementne presadzovalo definitívnu podobu štátneho znaku, schválenú dokonca až dva dni po prijatí ústavy, no zároveň nenástojilo aj na definitívnom názve štátu (Slovenská republika), hoci ho muselo z príprav oboch zákonov poznať. Ťažko povedať.

Pätkorunák bol obehovou mincou, ale má charakter monumentálnej pamätnej mince. Je oslavou vodcu slovenského národného hnutia Andreja Hlinku. Citáciou jeho hesla ZA

BOHA ŽIVOT – ZA NÁROD SLOBODU oslavuje nielen jeho životné dielo, ktoré našlo svoje naplnenie aj keď za nefalchých okolností, ale zároveň vyjadruje i samotnú štátnu ideu. Môžeme ho teda chápať aj ako pamätnú mincu k vzniku slovenskej štátnosti.

Kompozícia jeho lícejnej strany sa v mierne zmenenej podobe opakuje na ďalších slovenských minciach – obehovom dvadsaťkorunáku a pamätných dvadsať- a päťdesiatkorunákok k voľbe Dr. Tisa za prezidenta Slovenskej republiky, respektíve k piatemu výročiu jej vzniku.

Pätkorunákov vyrazili v mincovni 5,1 milióna. Takmer všetky boli dané do obehu. Na jedného obyvateľa teda pripadali približne dva kusy. Z tohto pohľadu patril pätkorunák k vzácnym minciam. Menej bolo iba päťhaliernikov a pamätných dvadsaťkorunákov.

Pätkorunák obiehal od 26. 7. 1939 do 31. 5. 1947, pričom od 1. novembra 1945 sa jeho platnosť rozšírila aj na Moravu a do Čiech. Za pätkorunák bolo možné pozvať doobeda frajerku do kaviarne na čiernu kávu alebo si sám (či sama) dožičiť jedno espresso, šálku čokolády či kakaa, prípadne si pri čiernej káve pomaškriť aj na zákusku. Poobede a večer, keď v kaviarňach hrála hudba, už boli ceny vyššie...

Pätkorunáky dodnes odpočívajú niekde v škatulke v mnohých domácnostiach. Jeho trhová cena je zanedbateľná. Ale to neprekáža. Jeho ozajstná hodnota spočíva v tom, že nám pripomína zaujímavé obdobie našich dejín a ich aktérov.

Zhodnotili aktivity z vlašajška

Marta HALEČKOVÁ

Členovia MO MS v Trenčíne sa zišli koncom júna na výročnej schôdzi, aby zhodnotili svoje aktivity za uplynulý rok. Dominovali najmä také akcie, ktoré súviseli s aktuálnymi výročiami alebo so spomienkami na významných ľuďoch.

Neodmysliteľnou súčasťou práce tejto matičnej organizácie zostávajú naďalej pravidelné akcie, akou je trebárs literárna súťaž Jozefa Braneckého Studňa sa tajne s dažďomvára, ktorá trvá už dvadsaťdva rokov a stala sa celoslovenskou, ale príspevky prichádzajú aj zo zahraničia (Francúzsko, Srbsko...). Vysokú hodnotu má tiež spolupráca s DD Lastovička, pre ktorý pripravujú rôzne akcie. V správe o činnosti zvýraznili aj aktívnu a úspešnú spoluprácu s inými organizáciami – s Úniou žien Slovenska, so Slovenskou historickou spoločnosťou, s klubmi dôchodcov, s Klubom numizmatikov v Trenčíne.

Veľký ohlas v trenčianskej verejnosti mali aj prednášky Ing. V. Brabenca z dejín priemyslu v Trenčíne, venované trenčianskym líkérkam, „tajným“ chodbám v Trenčíne, vážskym v Trenčíne a iné. Napriek skromným finančným prostriedkom, ktoré mal MO MS

v uplynulom roku k dispozícii, podarilo sa zvládnuť najmä súťažné akcie a s nimi spojené vyhodnotenia nanajvýš dôstojne.

Na výročnom snemovaní si pripomenuli Michala Re-

šetku, kňaza, slovenského národovca a vzdelanca, od narodenia ktorého v tomto roku uplynie 220 (1794) a 160 rokov od jeho smrti (1854). Ako kaplán pôsobil v Rajci, Dubnici nad Váhom, od roku 1834 až do svojej smrti v Hornej Súči, kde je aj pochovaný. Bol neúnavným zberateľom slovenskej i cudzojazyčnej literatúry. Zberky z jeho knižnice sa stali podkladom pre vznik diel M. Chrátka Dejiny reči a literatúry slovenskej a dôležitým materiálom pre prácu J. M. Hurbana Slovensko a jeho svet literárny. Po založení Matice slovenskej sa vzácna Rešetkova knižnica stala jej majetkom. Okrem osvetovej a literárnej činnosti sa Michal Rešetka zaslúžil aj o založenie školy v Hornej Súči, Spolku miernosti, nedeľnej školy. Jeho prínos do dejín slovenskej knižnej a literárnej činnosti je nezastupiteľný a právom ho prevzala do svojho mena aj knižnica v Trenčíne.

Matiční ochotníci divadelníci excelovali v Liptovskom Jáne

Prekáračky na Svätójánskych dňoch

Peter VRLÍK

Členovia Matičnej divadelnej ochotníckej scény (MADOS) v Liptovskom Mikuláši nezaháľajú ani v lete. Práve v tomto období na nich čaká najviac vystúpení. Už roky účinkujú na dedinských oslavách a na rôznych podujatiach. Počas prvého letného víkend sa v Liptovskom Jáne zúčastnili na zaujímavých Svätójánskych dňoch.

Do programu podujatia sa matiční divadelníci, ale aj speváčky aktívne zapojili hneď v piatok 20. júna, keď si sadli do pripraveného koča a v susedných obciach i v Jánskej doline zábavných spôsobom pozývali ľudí na večerný program v prírodnom kúpalisku Kača pri prameni Teplice, kde starosta obce Juraj Filo oficiálne otvoril tohtoročnú turistickú sezónu 2014. Pomáhali mu pritom deti, ktoré stvárňovali permonika, vilu a turistu Jaskyniarika. Potom vystúpilo Ba-

čovské trio z Martina a k slovu sa dostali aj matiční divadelníci zo svojimi Zemianskymi prekáračkami. Vo vtipných dramatizovaných obrazoch priblížili liptovských zemanov s ich radosťami a so starosťami, pričom jednotlivé výstupy boli predelené spevmi. Predstavenie malo úspech a diváci ho odmenili potleskom. Matičiar-ky zaspievali pár ľudových piesní, pričom záverečnú bodku spravila Janka Hlinciánová piesňou Červené jablčko. Záver programu patril folklórnemu súboru Magu-

ra z Kežmarku. Vo večerných hodinách po 21. hodine sa sprievod na čele s kočom a so spievajúcimi matičiarikami, nasledovaný malými deťmi s lampášikmi a s lampiónmi, pobral pred futbalové ihrisko, kde bola zapálená vatra a pokračovala Svätójánska zábava. Členovia Divadelného a Estrádného súboru znova ukázali, že vedia pripraviť kvalitný program, ktorý si vie získať srdca divákov, práve preto členovia MADOS-u tak často hosťujú na podobných podujatiach po celom v Liptove.

Kroky mnohých Mikulášanov, ako aj obyvateľov mestskej časti Palúdzka viedli v minulých dňoch do známej miestnej pivárne, kde za príspevnia Matice slovenskej usporiadali I. ročník súťaže vo varení gulášu O Putovnú varechu majstra gulášnika.

Putovná varecha majstra gulášnika

V záhrade pohostinstva si prišli zmerať svoje kulinárske schopnosti družstvá domácich Palučanov, Matičiarov, Fanklubákov, Dopravákov a Čističov. Každý mal svoj originálny recept. Chlapi sa zvrátili okolo kotlíkov jedna radosť. A vesele bolo aj prizerajúcim sa, lebo im na harmonike vyhrávala mladá matičiarika Nika spolu s otcom Edom Dobákom. Súťažiaci aj hostia si s nimi schuti zaspievali. Kým sa dovárali guláše, mali postarané aj o kultúrny program. Mladí matičiari vystúpili s hrou Kubo po našom alebo Kubo po litrácky. Potom už ochutnávali obsah kotlíkov a všet-

ci prítomní sa zhodli, že guláše boli vynikajúce, ale víťaz môže byť len jeden. Putovnú varechu si odnieslo družstvo Palučanov, druhé miesto získali Dopraváci a tretie Matičiari. Súťažilo sa aj v pivárskych disciplínach – o litráckeho siláka a litráckeho pivára.

Matičiarci v Liptove sa aj takýmto podujatiami v dostatočnej miere zviditeľňujú a propagujú tak svoju činnosť. Netreba pochybovať, že táto súťaž bude pokračovať aj budúci rok, veď sezóna varenia kotlíkových gulášov je na Slovensku taká populárna, že určite nikdy nevyzmizne. (pv)

Na kraji lesa v Dojči pri ceste smerom na Štefanov je lesná studnička, ktorej dobrú vodu si pamätajú mnohí. Po takmer dvadsiatich rokoch jej zanedbávanie však už bolo málo takých, ktorí by ju vedeli nájsť. Miestny odbor Matice slovenskej v Dojči vyzval svojich členov aj priaznivcov, aby okolie studničky upravili.

Matičiarci z Dojča opatrujú studničky

K prameňu sa museli predierať takmer palesom – cez popadané stromy aj vysoký porast. Úprava terénu si vyžiadala od dvanástich dobrovoľníkov veľa fyzickej námahy. Okrem vyčistenia okolia bolo totiž potrebné na niekoľkých desiatkach metrov aj prekopať odtok a odstrániť porast i bahno, aby voda mohla odtekať. Výsledok však stál zato. Po sobotňajšej brigáde sa v nedeľu pri studničke stretlo ešte viac ľudí. Pribudli deti a prišiel aj najstarší účastník – deväťdesiatštyriročný Jozef Komárek, ktorý ako najstarší občan v obci poznal históriu studničky od roku 1929, keď v jej blízkosti bolo futbalové ihrisko a hráči sa tu chodili napiť počas zápasov. Voda osviežovala aj pútnikov, pracovníkov na poliach; traduje sa, že bola dobrá na rýchle uvarenie fazuľovej polievky, ale aj pre zver v okolitých lesoch. Tiež ľudia pri konci života si

priali ešte sa napiť zo studničky, ktorej miestni dali názov Hučák. Poseďenie pri studničke a piknik z vlastných zdrojov bol odmenou za vynaloženú námahu. K matičiarom z Dojča patria aj členovia zo Štefanova, a práve oni prišli s nápadom priniesť sem kamene a studničku nadstavíť, aby sa neznečistovala a mohla mať odtok vyššie nad zemou. Oživenie studničky rozšírilo počet akcií, ktoré tunajší MO MS v poslednom období úspešne pripravil. Je ďalším z radu podujatí na oživenie miestnych pamätihodností a ľudových tradícií. Poďakovanie si zaslúžia všetci, čo pritom pomohli a vykonali kus užitočnej práce bez nároku na akúkoľvek odmenu. V Dojči majú najbližšie v pláne návštevu našich krajanov v Báčskom Petrovci a už v auguste budú v chotári zmapovať a pokúsiť sa obnoviť niektorú ďalšiu studničku.

Pavol KUBÍK

Marián TKÁČ
predseda Matice slovenskej

Beda nám?

Často mám intenzívny pocit Slováka z čias turckých nájzdov: priválie sa vojaci s ohnutými mečmi ako kalná voda a ničia všetko, čo im padne pod ruku. Pred mútnou vodou niet sa kde schovať, nanajvýš v Ponikách „v bystrine nad potokom“. Dnes tu namiesto Turkov máme médiá, útočia na nás a ničia nás – resp. chcú ničť a zničť – informáciami na papieri, v éteri, na nete i na obrazovkách. A niet už nijakého úniku, niet nijakej „bystriny nad potokom“. Istže, ide o celosvetový jav: nepravda, lož a zlomyseľnosť majú zelenú, pravda, slušnosť a dobroprajnosť červenú. Človek sa pravdy ani nápravy nedovolá, masívne sa ignorujú všetky normy prirodzenej slušnosti, etiky, ale aj práva dané legislatívou. Napríklad právo na odpoveď. O budove, ktorá padá, napíšu, že je v poriadku, a ak ju jej právoplatný majiteľ ide zachrániť, je podozrivý akoby z trestného činu. A žiadanej opravy sa nedočká. Rozsýpané perie z vankúša sa nedá pozberať – osvedčená pravda našich materí – škody takto napáchané sú veľké. Akú hodnotu má takáto „pravda“?

A prečo to? Nedáva odpoveď Milan Hodža v diele Československý rozkol z roku 1920, keď žiali nad krokom Ľudovíta Štúra a jeho spolupracovníkov, teda konštituovaním slovenčiny na úkor „českoslovenčiny“? Začiatok česko-slovenského rozkolu vidí Hodža v duchovnej rozluke, v odklone Slovenska od česko-slovenského „osvietenstva“. A pýta sa: „Vyvíera teda slovenská národná myšlienka zo žriedla konzervatívneho svetozoru?“ Odpovedá: „Určite. Tak ako všetky separatizmy u všetkých národov.“

Ak má Milan Hodža pravdu, potom beda nám! Všetko slovenské národné má konzervatívny pôvod... a je teda v dnešných libertariánskych časoch surovo odsudzované a dopredu odsúdené... nehodné úcty, ani len pozornosti, jednoducho na šibenicu s ním!

OZNAM

JOHN GARGUS
V MATIČNOM ÚSTREDÍ

Začiatkom júla navštívil Maticu slovenskú v Martine americký Slováč, letec, plukovník vo výslužbe Ján Gargus (John Gargus). V ústredí Matice slovenskej na Mudroňovej ulici ho prijal spolu s jeho sestrou Vierou Zatrochovou, ktorá žije na Slovensku, predsedá Matice slovenskej Marián Tkáč. Ján Gargus sa zaujímal o históriu Matice slovenskej a o jej aktivity v súčasnom období. Okrem toho sa zaoberal aj archívnymi materiálmi, ktoré súvisia so spoluprácou jeho otca ako riaditeľa školy vo Vyšnej Slanej s Maticou slovenskou v štyridsiatych rokoch 20. storočia. K najcennejším činnostiam patrila spolupráca s Národopisným odborom MS pri dokumentovaní zvykov a obyčají vo Vyšnej Slanej. Pri tejto príležitosti Ján Gargus so svojou sestrou darovali Matici slovenskej kópie vzácných dokumentov z národopisného výskumu.

(vb)

Podujatia na počesť Jozefa Murgaša v sídle Matice slovenskej v Martine

Vynikajúca osobnosť národných dejín

Mária RAPOŠOVÁ – Foto: R. ONDRAŠOVIČ, Archív Matice slovenskej

Po Tajove, Banskej Bystrici a Bratislave si pripomenuli pamiatku Jozefa Murgaša aj v sídle Matice slovenskej v Martine. Jozef Murgaš bol veľmi činným národovcom, výborným maliarom, patrilo medzi hlavných tvorcov Česko-Slovenska a zaradil sa aj medzi svetových vynálezcov bezdrôtovej telegrafie. Preto bol pri stopäťdesiatom výročí narodenia a osemdesiatom piatom výročí úmrtia zaradený do kalendára výročí osobností UNESCO. Patrí medzi najvýznamnejších Slovákov v národných dejinách.

Mladý Jozef MURGAŠ

Literárne múzeum Slovenskej národnej knižnice pripravilo o ňom viaceré podujatia. V rámci európskej Noci múzeí a galérií 17. mája 2014 sa na pôde múzea konala najprv premiéra murgašovského kultúrneho programu. Jadro tvorilo hodinové literárno-hudobno-obrazové pásmo o vynálezcovom živote a diele, ozvláštnené premietaním historických fotografií a filmových ukážok z fondov múzea a blízkych inštitúcií. Potom na poschodí matičnej budovy otvorili výstavu pod názvom Počuje ma niekto? V neskorších hodinách Noci múzeí a galérií si návštevníci mohli pozrieť ukážky z ďalších dvoch filmov o Murgašovi. A napokon o týždeň, 29. mája 2014, sa tiež na pôde Literárneho múzea konala repríza literárno-hudobno-obrazového pás-

ma pre gymnazistov, ale aj pre verejnosť.

POČUJE MA NIEKTO?

V tomto pásme predstavil tajovského rodáka a jeho životopisný príbeh recitátor Alexander Harman spolu s rozprávačkami Gabrielou Hamranovou a Zuzanou Kramárovou ako kňaza, osvetového pracovníka, výborného maliara, obetavého národovca, plodného publicistu, svetového vynálezcu, signatára Pittsburskej dohody a jedného z najvýznamnejších politických podporovateľov vzniku Česko-Slovenska. Odzneli ukážky z jeho listov, publikovaných článkov, príhovorov, ba aj prvá básnička na svete o rádiovom vysielaní, ktorou Murgaš poslať svoje rádiové vlny na Slovensko. Odzneli však aj citáty odborníkov o ňom ako o vynálezcovi a vyjadrenie zo súdu ako svedectvo o Murgašovom prvenstve v objavení nového spôsobu rádiového vysielania.

MURGAŠOVE ORIGINÁLY

Súčasťou programu v Martine bolo aj sprístupnenie výstavy o ju-

bilujúcej osobnosti pod rovnakým názvom, aký niesol celý program. Grafickú úpravu výstavy zabezpečila a s pomocou kolegov aj realizovala pracovníčka Literárneho múzea Dana Jesenská. Použitá vecná a galerijná zbierka aj filmové ukážky pochádzajú z fondov Literárneho múzea SNK Martin. Historické fotografické dokumenty poskytol Literárny archív Slovenskej národnej knižnice a Archív Matice slovenskej. Prístup k muzeálnym fondom na zostavenie zoznamu vzácných Murgašom používaných predmetov, prinesených matičnou delegáciou z Ameriky na Slovensko v roku 1937, umožnilo Slovenské národné múzeum Martin.

Najväznejšími a najobdivovanejšími exponátmi martinskej výstavy sa stali originály dvoch Murgašových maliieb: Pán farár Rudolf Bobok z Valaskej a Sedliacký dvor vo Valaskej. Obe diela pochádzajú z fondov Literárneho múzea SNK.

Expozícia v Literárnom múzeu SNK bude inštalovaná asi do septembra 2014.

Recitátor A. Harman s rozprávačkami G. Hamranovou a Z. Kramárovou predstavujú v Literárnom múzeu J. Murgaša.

Z KNIŽNEJ PONUKY VMS

Juraj Jánošík

Juraj z terchovskej osady U Jánošov skončil svoju pozemskú púť v zime 1713 Liptovskom Mikuláši. A hoci sa o ňom napísalo už veľa, táto kniha vás presvedčí, že stále je čo objavovať. Kolektívna monografia pätnásť autorov a viacerých inštitúcií spracúva jánošíkovskú tematiku doteraz najucelenejším spôsobom. Na základe najaktuálnejších vedeckých poznatkov, ale štýlom, ktorý je zrozumiteľný a príťažlivý pre široký okruh

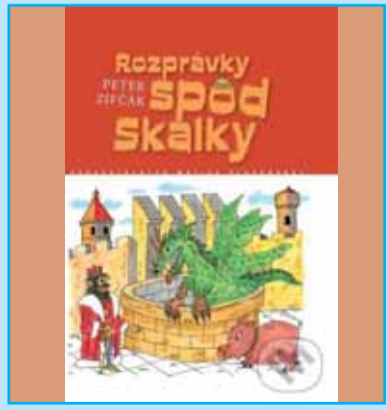
čitateľov, podáva historickú rekonštrukciu Jánošíkovho života a pôsobenia a mapuje jednotlivé aspekty jánošíkovského archetypu, jeho prejavy v ľudovej tradícii i v literatúre a umení. Text dopĺňa množstvo unikátnych ilustrácií.

Rozprávky spod Skalky
Peter Zifčák

Trinášť tajuplných príbehov zaviedie malých zvedavcov do zázračných krajín, v ktorých sa dejú divné veci. V kráľovstve Svetozára piateho majú problém s drakom Gardenom, ktorý nadovšetko miluje krásne panny. Žeby si s ním poradil prefikávaný radca Miňús? Alebo skôr

pastier Ďuro z kráľovských chlievov? Ako sa mu podarí zneškodniť zúrivého draka? A čože sa to deje v starom mlyne na krají ľesa? Rozlúsknu dedinské dievčence strašidelnú záhadu? A zachráni múdra víla Ruženka les pred partiou drevorubačov? Utancuje Kuba k smrti? Alebo kráľoviča Arpáda? A ktože si prisvojí dušu drevorubača Dávda? Anjel Vendelín či pekelník Brumbur? Veľa záhad a dobrodružstiev na vás čaká v knihe, ktorú vtipne napísal a ešte vtipnejšie ilustroval brezniansky karikatúrista Peter Zifčák.

PRIPOMÍNAME SI

- 26. júla**
– pred sto desiatimi rokmi sa narodil sociálne orientovaný publicista a spisovateľ Ivan Horváth (1904 – 1960), začal šéfredaktor Kultúrneho života, velyslyanec Č-SR v Budapešti aj podpredseda SNR, v roku 1950 ho pri vykonštruovanom procese obvinili z velezrady a odsúdili na dvadsaťdva rokov
– v roku 1939 Slovenská národná banka vydala prvú slovenskú mincu v dejinách, mala hodnotu 5 Ks, bola zo striebra a na reverze bol portrét Andreja Hlinku; sedemdesiate piate výročie
– spisovateľ, dramatik, herec, zakladateľ Radošinského naivného divadla Stanislav Štepka sa dožíva sedemdesiatin
- 27. júla**
– dvadsiate výročie založenia Spoločnosti sv. Gorazda
- 28. júla**
– presne pred sto rokmi Rakúsko vyhlásilo vojnu Srbsku a prvá svetová vojna sa tým začala
- 29. júla**
– pred osemdesiatimi piatimi rokmi (1929) sa pred Krajským súdom v Bratislave začal najväčší politický proces v prvej Č-SR, ktorého cieľom bolo zdiskreditovať slovenských politikov usilujúcich sa o autonómiu Slovenska v rámci spoločnej republiky; právnik prof. Vojtecha Tuku odsúdili v ňom na päťnásť rokov, Antona Sznackého na päť rokov, Alexandra Macha senát oslobodil
- 30. júla**
– pred sto dvadsiatimi rokmi na salaši pri Liptovskej Sielnici zomrel spolupracovník Ľudovíta Štúra, účastník revolúcie v meruósmom roku, básnik a etnológ Samo Bohdan Hroboň (1820 – 1894); posledné roky trávil v samote, pri sebe mal len niekoľko svojich najmilších kníh
- 31. júla**
– Rakúsko-Uhorsko vyhlásilo pred sto rokmi všeobecnú mobilizáciu, do armády nastúpilo tri milióny osemstotiacich mužov do päťdesiat rokov
– pred sto šesťdesiatimi piatimi rokmi zomrel v Košútoch zeman Juraj Košút (1781 – 1849), významný agrotechnik, ktorý na rozdiel od svojho bratranca Ľudovíta Košuta bol veľkým podporovateľom slovenského vlastenckého hnutia
- 1. augusta**
– pred tristo päťdesiatimi rokmi (1664) naše vojská zastavili postup Turkov pri Štúrove, keď veliaci francúzsky generál Louis de Souches dal zničť aj pontónový most cez Dunaj, v ten istý deň cisárske vojská pod velením talianskeho generála Montecuccoliho zastavili postup Turkov v bitke pri St. Gottharde
– stoosemdesiat rokov uplynulo, čo slovenskí vzdelanci v Pešti založili v roku 1834 Spolok milovníkov reči a literatúry slovenskej, za predsedu zvolili Jána Kollára a za tajomníka Martina Hamuljaka
– v Liptovskej Sielnici sa pred sto šesťdesiatimi piatimi rokmi narodil učiteľ, knihlačiar, vydavateľ a spisovateľ Karol Salva (1849 – 1913); vo svojej publicistickej činnosti pokračoval aj po emigrácii do USA v roku 1909
– pred dvadsiatimi rokmi zomrel v emigrácii slovenský filmový režisér Stanislav Barabáš (1924 – 1994)

(jč)

Týždenník Matice slovenskej. Vydávajú MS a VMS, s.r.o., IČO 00 179 027, IČO 36 418 404. Martin. Šéfredaktor Maroš SMOLEK. Zástupca šéfredaktora Emil SEMANCO. Sídlo: P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535, 40 12 811, e-mail: snn@matica.sk, snnredakcia@matica.sk. Filiálna redakcia: Grösslingová 23, 812 51 Bratislava. Tel: 02/ 52 96 57 52. Administrácia: Matica slovenská, P. Mudroňa 1, 036 01 Martin. Tel: 043/ 40 12 837 - 8, 41 34 535. Tlač Ultra print, Bratislava. Rozširuje PNS, Mediaprint Kapa a redakcia. Redakčná rada: Marián TKÁČ, Marián GĚSPER, Peter CABADAJ, Ján ČOMAJ, Ján JANKOVIČ, Jaroslav CHOVANEC, Drahoslav MACHALA. Podávanie novinových zásielok povolené OZ SsRp Banská Bystrica, č.j.1081-93-PTP z 30. 3. 1993. Objednávky na predplatné prijíma redakcia SNN, Slovenská pošta a každý doručovateľ. Objednávky zo zahraničia: redakcia SNN a Slovenská pošta, a. s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Ročné predplatné 26 €, v ČR 530 Kč + 460 Kč poštovné, Európa 100€, ostatný svet 180USD. Neobjednané rukopisy a fotografiy a nevraciam. MIČ 49 644, ISSN 0862-8823. EV 4009/10.